

YKSINTULLEIDEN PAKOLAISNUORTEN KOKEMUKSET KOTOUTUMISPROSESSISTA

Heinikoski Henna

Opinnäytetyö
Hyvinvointipalvelujen osaamisala
Sosiaalialan koulutus
Sosionomi (AMK)

2018

Hyvinvointipalvelujen osaamisala
Sosiaalialan koulutus
Sosionomi (AMK)

Tekijä	Henna Heinikoski	2018
Ohjaaja(t)	Susanna Helavirta & Kaisu Vinkki	
Toimeksiantaja	Oulun ensi- ja turvakoti ry - Kotouttamisyksikkö	
Työn nimi	Yksintulleiden pakolaisnuorten kokemukset kotoutumisprosessista	
Sivu- ja liitesivumäärä	61 + 3	

Opinnäytetyöni tavoitteena oli selvittää yksintulleiden pakolaisnuorten kokemuksia kotoutumisprosessista ja tätä kautta ottaa selvää, kuinka paljon kotoutumista tukevat tekijät näkyvät prosessin aikana. Lisäksi sen avulla etsin kokemusten kautta huolenaiheita ja nostin esiin asioita, jotka vaatisivat kehittämistä.

Yksintulleiden pakolaisnuorten kokemuksia on tutkittu vähän ja kokemustieto on oiva keino saada oikeanlaista informaatiota ja tunteita prosessin kulusta. Esiin tuoduilla kokemuksilla pääsee syvemmälle asioissa sekä tietoa on mahdollista hyödyntää työelämässä ja tulevaisuudessa pakolaisnuorten parissa.

Kokemustieto on yhdistetty aiheeseen liittyvään kirjallisuuteen ja faktojen kautta lähdinkin lähestymään haastateltavia. Haastattelu on siis luotu faktatiedon pohjalta. Järkevimmäksi menetelmäksi koin toteuttaa kvalitatiivisen opinnäytetyön sekä tehdä haastattelun teemahaastattelun muodossa. Tällä tavoin koin pääseväni lähimmäksi luotettavaa kokemustietoa.

Tuloksien perusteella kulttuurishokki on suuri tekijä, joka vaikuttaa kotoutumisprosessin kulkuun ja sen aikana ilmeneviin kokemuksiin. Tuloksista pystyi huomaamaan, että pakolaisnuorilla on samoja asioita, joita he pitävät sekä tärkeinä että vaikeina. Jokaisella on suuri motivaatio opiskeluun ja asiat ovat huomattavasti paremmin, kun saa olla Suomessa turvassa. Ikävä perhettä ja yksinäisyyden tunne ovat kuitenkin osa arkea ja aiheuttavat vihan ja surun tunteita. Myös suomalaisten ystävien hankkiminen koettiin vaikeaksi, sillä suomalaisia on vaikea lähestyä, eivätkä he puhu ollenkaan.

Yksintulleiden pakolaisnuorten kohdalla erityisen tärkeään asemaan nousee sosiaalisten verkostojen luominen, sillä tullessaan Suomeen heillä ei ole ketään tukena. Siksi on huolestuttavaa huomata, että suomalaisia ystäviä on yllättävän vaikea saada, vaikka halu olisi kova. Verkostoitumiseen täytyisikin panostaa enemmän luomalla erilaisia ja uusia mahdollisuuksia päästä ystäväystymään kantaväestön kanssa.

Avainsanat	Turvapaikanhakijat, yksintulleet pakolaislapset, kotouttaminen, kotoutuminen
------------	--

School of Social Services, Health and Sport
Degree programme of Social Services
Bachelor of Social Services

Author	Henna Heinikoski	2018
Supervisor	Susanna Helavirta & Kaisu Vinkki	
Commissioned by	Oulu mother and child home and shelter – Immigrant integration services	
Subject of thesis	Experiences of unaccompanied refugee minors during their integration process	
Number of pages	61 + 3	

The purpose of my thesis is to study the experiences of unaccompanied refugee minors during their integration process. I am trying to find out which factors supported their integration process and which did not. Understanding these factors will give tools to further improve the process.

There are not many studies of the unaccompanied minors so studying their experiences during the process will give us authentic information and open up their feelings during the process. This information will deepen our understanding and we can use it when working with the young refugees in the future.

I have combined the experiences with the theoretical facts based on literature and the questions used in the interviews are based on these facts. I chose a qualitative approach for my study and followed the principles of a theme interview in my interviews. This way I was able to get closest to reliable experiential knowledge.

Based on the results, the cultural shock is the major factor affecting the steps of the integration process and the individual experiences. The results also show that the factors the young refugees thought were the most important were also the hardest. Each and every one of the interviewed had a strong motivation to study and they felt that life is better now when they are safe in Finland. However, missing their families and a sense of loneliness are part of their everyday life which causes both anger and sadness. The interviewed also felt that it is difficult to get Finnish friends. According to their experiences it is hard to approach Finns because they do not talk.

When supporting the unaccompanied minors during their integration, the most important thing is to build up a social network for them because they are alone when they come. Based on this fact it is worrying that they find it difficult to get Finnish friends even though they very much want that. It is important that effort is taken to innovate and build up new and different ways to create networks and connections with the young immigrants and the Finns in the future.

Key words

asylum seekers, unaccompanied refugee minors, immigrant integration, individual integration

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	8
2 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	10
2.1 Tavoite ja tutkimusongelma	10
2.2 Tutkimusmenetelmät	11
2.3 Haastattelujen toteuttaminen	12
2.4 Eettisyys ja luotettavuus	13
3 MAAHANMUUTTO	15
3.1 Käsitteet	15
3.2 Maahanmuuttajat Suomessa	16
3.3 Yksintulleet alaikäiset	18
3.4 Sopimukset ja lainsäädäntö	19
4 KOTOUTTAMINEN	22
4.1 Kotouttaminen käsitteenä	22
4.2 Viranomaisyhteistyö	22
5 KOTOUTUMINEN	26
5.1 Kotoutuminen käsitteenä	26
5.2 Kotoutumisprosessi alaikäisten yksintulleiden näkökulmasta	28
5.3 Asumismuodot	30
6 KOTOUTUMISTA TUKEVAT TEKIJÄT	33
6.1 Suojaavat ja hankaloittavat tekijät	33
6.2 Opiskelu	33
6.3 Sosiaaliset verkostot	35
6.4 Oma kulttuuri	36
6.5 Vapaa-aika	37
7 AINEISTON ANALYSOINTI	38
7.1 Haastattelut teemoittain	38
7.2 Kulttuuri	38
7.3 Osallisuus	43
7.4 Arjen sujuminen	46
7.5 Kokonaiskuva	48

8 JOHTOPÄÄTÖKSET	51
9 POHDINTA	57
LÄHTEET	59
LIITTEET	61

ALKUSANAT

Suuret kiitokset Oulun ensi- ja turvakoti ry:n kotouttamisyksikön henkilökunnalle yhteistyöstä ja mahdollisuudesta toteuttaa opinnäytetyö kanssanne. Kokemustiedolla oli suuri merkitys tutkimukseni onnistumisessa ja ilman teitä haastateltavien löytäminen olisi ollut huomattavasti haastavampaa. Lisäksi tahdon kiittää nuoria, jotka vapaaehtoisesti suostuivat haastateltavaksi ja jakoivat kokemuksiaan opinnäytetyötäni varten. Ilman teitä en olisi onnistunut.

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni tutkimusjoukkona toimivat yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat, joille on jo myönnetty turvapaikka ja jotka ovat saaneet pakolaistatuksen. Tutkimiskohteenani työssäni ovat näin ollen heidän kokemuksensa. Tarkoitukseni on kartoittaa heidän ympärillä olevia kotoutumisen tukevia tekijöitä sekä selvittää, olisiko kotoutumisprosessia mahdollista kehittää yhä parempaan suuntaan.

Opinnäytetyön aihe valikoitui oman kiinnostuksen, ajankohtaisuuden ja työelämän tarpeiden mukaisesti. Opintojen ohella mielenkiintoni monikulttuuriseen työhön on kasvanut huomasti, sillä erilaiset kulttuurit ovat rikastuttava asia, joka tulisi nähdä enemmän vahvuutena kuin heikkoutena.

Viime vuosina maahanmuuttoasiat ovat olleet aktiivisesti pinnalla suurien maahanmuuttoaaltojen myötä. Vuosi 2015 toi noin miljoona pakolaista Eurooppaan, eikä tällaista muuttoaaltoa ole koettu sotien jälkeisessä Euroopassa. Samalla kun pakolaisten kokonaismäärä lisääntyi, myös yksintulleiden alaikäisten määrä nousi hurjasti. Yksintulleet lapset ja nuoret muodostavat erityisryhmän ja vaativat täten erityistä tukea ja huomiota, koska saapuvat ilman perheen tukea. Erityisyydestä johtuen on tärkeää kerätä kyseisen ryhmän kokemuksia, jotta palveluita osattaisiin tulevaisuudessa kehittää heidän tarpeidensa mukaisesti. (Rasilainen 2016, 16.)

Työelämäyhteytenä opinnäytetyössäni on Oulun ensi- ja turvakoti ry:n alaisuudessa toimiva kotouttamisyksikkö. Yhteistyö syntyi, kun lähestyin heitä ilmaise-malla kiinnostukseni tehdä opinnäytetyön siten, että mahdollisesti muutkin siitä voisivat hyötyä työelämässään. Olin tietoinen, että haluan toteuttaa opinnäytetyön kotoutumiseen liittyvien kokemusten perusteella ja tämän ympärille loimme yhteistyöllä tarkennusta siihen, mitä opinnäytetyön avulla lähden tarkemmin selvittämään. Kotoutumisyksiköstä löytyi tarvetta selvittää, kuinka nuoret ovat kokeneet kotoutumisen ja kuinka asioita voitaisiin kehittää, jotta ristiriidoilta ja erilaisilta vaikeuksilta välttyttäisiin.

Aihe on yhteiskunnallisestikin merkittävä, sillä haastatteluja ja tutkimuksia yksintulleiden alaikäisten pakolaisnuorten parissa ei ole suuresti tehty. Suomi on entistä enemmän monikulttuurisempi maa, mutta väestömme ei ole yhtä nopeaan tahtiin tullut tietoiseksi muuttovirtojen mukana tulevista muutoksista. Kotoutumisprosessi on niin kantaväestön, kuin uuden tulijankin yhteinen projekti. Jotta kotoutuminen toteutuisi mahdollisimman hyvin, tulisi kantaväestön tietoutta lisätä ajankohtaisilla faktoilla sekä maahanmuuttajien omilla kokemuksilla.

2 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

2.1 Tavoite ja tutkimusongelma

Opinnäytetyön tutkimusongelmiin olen nostanut kaksi pääkohtaa, joita lähden tutkimuksessani selvittämään. Millaisia kokemuksia yksintulleet pakolaisnuoret ovat kokeneet kotoutumisprosessin varrella sekä kuinka paljon kotoutumista tukevia tekijöitä heillä on prosessissa mukana?

Tutkimusongelmaksi nämä valikoituivat siksi, että saataisiin selville, kuinka yksintulleet alaikäiset nuoret saisivat prosessin eri vaiheissa enemmän apua integroitua yhteiskuntaan ja saisivat itsenäisen pohja uuden tulevaisuuden luontiin. Ongelmaan parhaiten osaavat vastata itse nuoret, jotka ovat käyneet läpi vastaanottokeskuksen, perheryhmäkodin sekä tukiasumisyksikön ja jatkavat kotoutumista itsenäisesti eri asumismuotojen mukana tulleiden apujen ja oppien voimin. He osaavat kertoa kokemuksensa kautta, mikä tähän päivään saakka prosessissa on onnistunut ja mikä vaatisi heidän mielestään parantamista.

Tarkoituksena on kartoittaa yksintulleiden nuorten kokemusten kautta erilaisia kotoutumista tukevia ja edistäviä asioita sekä voimavaroja ja selvittää, kuinka ne tulevat esiin eri kotoutumisen vaiheissa. Lisäksi tarkoitus on selvittää, kuinka suuri painopiste kullakin esiin tulleella voimavaralla on onnistuneen kotoutumisen suhteen. Kyseisiä asioita tullaan tarkastelemaan kolmen osa-alueen kautta, joita ovat kulttuuriin, osallisuuteen ja arkeen liittyvät asiat. Kysymykset painottuvat perheryhmäkotiin, tukiasumiseen ja yksin asumiseen, mutta kysymyksien alkuvaiheessa haen myös pohjustusta kaikelle saapumisesta Suomeen ja ajasta vastaanottokeskuksessa sekä lopussa kartoitan katsetta tulevaisuuteen. Täten saan luotua jonkinlaista kokonaiskuvaa lähtöpisteestä aina tulevaisuuden haaveisiin saakka.

Tavoitteena on siis löytää kokemusten kautta niin hyviä kuin kehitettäviäkin asioita kotoutumisen suhteen. On tärkeää, että yksintulleet nuoret pääsevät ääneen ja saavat kertoa täysin omakohtaisia kokemuksia asioista, olivat kokemukset sitten hyviä tai huonoja. Tarkoitus on löytää haastattelujen avulla vastauksia siihen, mitkä alueet nuori kokee haastaviksi tai kehittämistä vaativiksi, sekä mitkä asiat ovat onnistuneet erittäin hyvin.

2.2 Tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyö toteutettiin käyttäen laadullista eli kvalitatiivista tutkimusta. Valitsin kyseisein tutkimusotteen, sillä se antoi haastateltavalle omaa tilaa ja vapautta käyttää omia ajatuksiaan, näkökulmiaan sekä kokemuksiaan. Laadullisen tutkimuksen avulla pyritään löydöksiin ilman tilastollisia menetelmiä. Tutkimusaineistona käytetään lauseita ja sanoja, jotka ovat haastateltavien tuottamia. Tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita merkityksistä eli siitä, kuinka ihmiset näkevät ja kokevat reaalimaailman. (Kananen 2014, 18-19.)

Haastattelumenetelmänä käytin teemahaastattelua, joka on yksi laadullisissa tutkimuksissa käytettävä aineistonhankintatapa. Teemoiksi valitsin kulttuurin, osallisuuden, arjen sujumisen sekä loppuun yhteenvedon sisältäen tilanteen yleiskatsauksen. Teemat valitsin sen mukaan, mitkä kirjallisuuden mukaan ovat kotoutumista tukevia tekijöitä. Haastattelukysymyksissä halusin painottaa aikaa perheryhmäkodissa sekä tukiasumisessa, mutta myös vastaanottokeskusaikaa sekä nykytilannetta yksin asuessa. Päädyin kyseiseen haastattelumenetelmään siitä syystä, että teemahaastattelu sisältää haastattelurungon (Liite 1), mutta tilanteen mukaan haastattelun sisältöä on mahdollista muokata haastattelun kuluessa. (Kananen 2014, 19.)

Kysymykset ovat eräänlaisia syöttejä, joiden avulla on tarkoitus kerätä piiloututtakin tietoa. Kysymys ja vastaus tuovat pienen osan tietoa, mutta tämän jälkeen voidaan esittää uusia kysymyksiä ja saada lisää vastauksia. Jokainen saatu vastaus tulee olemaan osa kokonaisuutta, sillä vastauksien myötä yksityiskohdista luodaan kokonaiskuva. Keskustelu etenee vastaajan ehdoilla, hän itse vastauksillaan luo uusia kysymyksiä ja itse päättää mihin haluaa vastata. (Kananen 2014, 72, 76.)

Esimerkiksi rasismiin liittyviä asioita lähdin lähestymään ja kysymään ystävien kautta eli mistä olet saanut ystäviä ja mitä teet ystäviesi kanssa? Haastateltava voi esimerkiksi vastata, ettei omista ystäviä, jolloin voin esittää lisäkysymyksen ja kysyä tietääkö hän mistä voisi saada ystäviä? Samoin jos haastateltava kertoo omistavansa ystäviä ja viettävänsä heidän kanssa suurimman osan ajasta voin kysyä, kuinka suuri merkitys ystävillä on hänelle? Kysymykset voivat siis

oikeassa haastattelutilanteessa lähteä vastauksien kautta liikkumaan vastauksien mukaiseen suuntaan. Hyvä haastattelija oivaltaa vastausten olennaisen sisällön ja kykenee ohjaamaan tilannetta. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 103.)

Alkuun suunnitelmani oli toteuttaa haastattelu vaihteittain kysellen asioita erikseen ajasta vastaanottokeskuksessa, perheryhmäkodissa ja tukiasumisessa. Hylkäsin kuitenkin kyseisen haastattelurungon syystä, että jokaiseen osioon olisi tullut mukaan samoja kysymyksiä, mikä olisi luonut haastattelusta mahdollisesti sekavan ottaen huomioon haastattelijoiden kielitaidon ja ymmärryksen. Tavoitteena oli luoda haastattelusta helposti ymmärrettävä ja lähestyttävä, enkä halunnut ottaa sitä riskiä, että haastattelun yhteydessä tulee väärinymmärryksiä, jolloin tuloksetkin tulisivat kärsimään. Haastattelussa tulee käyttää haasteltavalle tuttua ja selkeää arkikieltä ja tarvittaessa selvennettävä ilmaisuja haastattelun aikana. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 103-104.)

2.3 Haastattelujen toteuttaminen

Haastattelin kolmea samaa sukupuolta olevaa henkilöä, jotka osasivat kertoa kokemuksiaan vastaanottokeskuksesta, perheryhmäkodista, tukiasumisesta sekä itsenäisestä asumisesta. Haastattelut toteutin Oulun ensi- ja turvakoti ry:n kotouttamisyksikössä ja haastattelut kestivät puolesta tunnista tuntiin. Haasteltavat olivat saapuneet Suomeen yksin alaikäisinä, mutta tänä päivänä olivat jo täysi-ikäisiä. Heillä oli kotoutumisprosessin eri asumisen vaiheet vireässä muistissa ja osasivat kertoa eri asumisvaiheissa ilmenneistä positiivisista sekä negatiivisista kokemuksistaan. Kuten tutkimusongelman yhteydessä jo kuvasinkin, niin tarkoitus oli kartoittaa, kuinka he kokivat kyseisillä ajoilla kotoutumisen ja kuinka paljon heillä oli voimavaroja ja apuja käytössä.

Yhteistyössä kanssani opinnäytetyötä tekevä kotouttamisyksikkö auttoi minua etsimään kuvauksiin sopivia henkilöitä. Kirjoitin viestin (Liite 3), jossa kerroin lyhyesti itsestäni, opinnäytetyöstäni sekä haastatteluista. Viestiä välitettiin tasapuolisesti Whatsapp-sovelluksen välityksellä kaikille heidän vanhoille asukkailleen, jotka olivat jo muuttaneet omilleen. Kolme ensimmäistä innokasta vapaaehtoista tulivat valituksi. Koin tärkeäksi, että haastatteluun osallistuvat henkilöt olivat aidosti motivoituneita avaamaan kokemuksiaan, jotta opinnäytetyöni kan-

nalta saisin tarpeellisia ja avoimia vastauksia. Edellytyksenä onnistuneelle haastattelulle on haastateltavan motivaatio. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 126.)

Haastattelut toteutin suullisesti yksilöhaastatteluina. Kysymykset loin helppoiksi ja tueksi otin kuvallista tukimateriaalia (Liite 2). Tarvittaessa myös avasin ja selitin kysymyksiä tarkemmin auki tai muokkasin kokonaan eri tavoin, mikäli haastateltavan kanssa sattui tulemaan kielimuuri vastaan. Haastateltavat olivat kuitenkin asuneet Suomessa jo kaksi vuotta, joten oletuksena oli, että heidän kieli- taitonsa riittää toteuttamaan haastattelut ilman tulkkia. Haastattelut äänitin sekä kirjoitin itselleni samaan aikaan muistiinpanoja esiin tulevista pääasioista.

Haastattelut toimivat opinnäytetyössä kokemustietona vastakkain kirjallisuuden kanssa. Vertailen vastauksia kirjallisuudessa esiin tulleisiin kotoutumista tukeviin tekijöihin ja selvitän, mitä tekijöitä nuorilla on ollut prosessissa ympärillään ja kuinka tärkeiksi he ovat ne kokeneet. Esiin nousevat myös mahdolliset puutteet eli toteutuuko kotoutumisprosessi niin kuin on määritelty ja onko kaikki asiat otettu huomioon. Lisäksi vertailin vastaajien kokemuksia keskenään etsien eroavaisuuksia sekä yhtäläisyyksiä. Vertailuiden lisäksi luokittelin vastauksia positiiviseen ja negatiivisiin kokemuksiin.

2.4 Eettisyys ja luotettavuus

Haastateltavani henkilöt olivat kotoisin Afganistanista. Arvomaailma, asenteet, uskonto ja ylipäänsä kulttuuri ovat erilaisia, vaikkakin he olivat jo integroituneet myös suomalaiseen kulttuuriin. Haastattelussa otin myös nämä seikat huomioon ja olin kunnioittava myös heidän kulttuuriaan kohtaan. Lisäksi oli erittäin tärkeää miettiä, kuinka kysymykset tulee muotoilla ja esittää, sillä yksintulleilla nuorilla voi olla taustallaan erittäin traumaattisia kokemuksia ja kielen kanssa voi tulla epäselvyyksiä, mikäli asioita ei muotoilla selkeästi.

Kysymysten muotoilu täytyi esimerkiksi rasismien suhteen tehdä paremminkin kysymällä, viettääkö hän aikaa ystävien kanssa, onko ystäviä monesta eri kulttuurista tai mitä ystävät merkitsevät kuin se, että kysytään suoraan, koetko rasismia. Epämiellyttävien asioiden esille tuominen ei olisi mielestäni tehnyt haastattelutilanteesta kenenkään näkökulmasta mieluisaa. En halunnut lähestyä ilmiötä suoraa puhumalla rasismista, koska ilmiö ja sana ovat hyvin negatiivissä-

vytteisiä ja rasismi käsitteellä on monia keskenään ristiriitaisia määritelmiä. Lisäksi haastattelijan roolissa on tärkeää olla puolueeton, joten vahvasti negatiivisesti tai positiivisesti latautuneiden sanojen käyttöä tulisi välttää. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 98; Keskinen, Rastas & Tuori 2009, 49.)

Luotettavuutta pohtiessa päädyin tekemään haastattelut samaa sukupuolta oleville sekä suorittaa haastattelut nimettöminä ja yksilöhaastatteluina. Samasukupuolisuus lisäsi tässä tapauksessa luotettavuutta, sillä yksintulleiden pakolaisnuorten joukossa oli hyvin vähän naispuolisia henkilöitä, joten heidät olisi voinut helposti tunnistaa sukupuolen mukaan. Sen sijaan nuoret afganistanilaiset pojat muodostivat enemmistön pakolaisnuorten joukossa.

Kun haastateltava on tietoinen, ettei hänen henkilöllisyytensä ja vastaukset selviä muille, on hänen helpompi kertoa haastattelun yhteydessä avoimesti myös ongelmakohdista. Luotettavuuden kannalta oli myös tärkeää rakentaa luottamus suhteessa haastateltaviin sekä luoda rento ja avoin ilmapiiri haastattelutilanteeseen. Valitsimme haastatteluun tutun ympäristön, varasimme riittävästi aikaa myös seurusteluun ennen ja jälkeen haastattelun sekä haastattelujen yhteydessä oli myös tarjolla syötävää ja juotavaa.

Luottamuksen rakentamisen kannalta oli tärkeää myös avata, kuinka kerään ja käsittelen heidän tuottamaa tietoa. Kerroin jokaiselle erikseen, että tulen nauhoittamaan haastattelut ja tekemään muistiinpanoja sekä varmistin, että se sopisi kaikille. Kerroin lisäksi, että alkuperäistä aineistoa käsittelen vain minä ja opinnäytetyön valmistuessa hävitän aineistot.

.

3 MAAHANMUUTTO

3.1 Käsitteet

Sana maahanmuuttaja on yleiskäsite, jota käytetään, kun kuvataan ketä tahansa maahan muualta muuttanutta henkilöä. Käsite ulkomaalainen taas kattaa Suomen oikeuden kannalta henkilöt, jotka eivät ole Suomen kansalaisia, kuten siirtolaiset, turistit, vaihto-opiskelijat tai turvapaikanhakijat. (Kuoppamäki 2011, 24.)

Turvapaikanhakija nimitys tulee, kun henkilö hakee vieraasta maasta kansainvälistä suojelua itselleen ja on virallisesti rekisteröity turvapaikanhakujärjestelmään. Myöhemmin turvapaikanhakija voidaan todeta pakolaiseksi, kunnes hänelle myönnetään päätös kyseisessä maassa. (Kuoppamäki 2011, 24.)

Pakolaisnimityksen voi saada kolmea eri kautta. Kyseessä voi olla henkilö, joka on ulkomaalainen ja saanut Suomesta turvapaikan ja sitä myötä saanut pakolaisstatuksen, henkilö on voinut saada oleskeluluvan kiintiön puitteissa otettuna pakolaisena tai henkilö, joka perhesiteen perusteella on oleskeluluvan saanut perheenjäsen. (Kuoppamäki 2011, 24.)

Ulkomaalaislaissa on määritelty perustelut, millaisessa elämäntilanteessa oleva henkilö voi saada turvapaikan. Turvapaikan voi saada henkilö, joka oleskelee asuinmaansa ulkopuolella, koska hänellä on perustellusti aihetta pelätä joutua vainotuksi uskonnon, alkuperän, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen johdosta. Turvapaikkaa ei myönnetä kuitenkaan henkilöille, jotka ovat syylistyneet tai epäillään syylistyneen rikoksiin muun muassa rauhaa vastaan tai rikoksiin ihmiskuntaa ja YK:n periaatteita vastaan. (Kuoppamäki 2011, 24-25.)

Ulkomaalaislain 87a §:ssä (Ulkomaalaislaki 323/2009 6:87a §) on määritelty vainoksi katsottavat teot, joiden perusteella on mahdollista myöntää turvapaikka. Näitä vainoksi määriteltyjä tekoja voivat olla esimerkiksi fyysinen, henkinen tai seksuaalinen väkivalta, jotka loukkaavat ihmisoikeuksia. Vainoksi voidaan myös katsoa hallinnolliset, oikeudelliset, poliisin toimintaan tai lainkäyttöön sidonnaiset toimenpiteet, jotka ovat syrjiviä. Näitä voivat olla esimerkiksi syrjivä

tai kohtuuton syytteeseen asettaminen sekä rankaiseminen ja luonteeltaan lapsiin tai sukupuoleen kohdistuva teko. Syntyperään, ihonväriin, etniseen alkuperään, kansallisuuteen, uskontoon ja poliittiseen mielipiteeseen sekä kuuluminen tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään ovat vainon syihin liittyviä tekijöitä. (Kuoppamäki 2011, 25.)

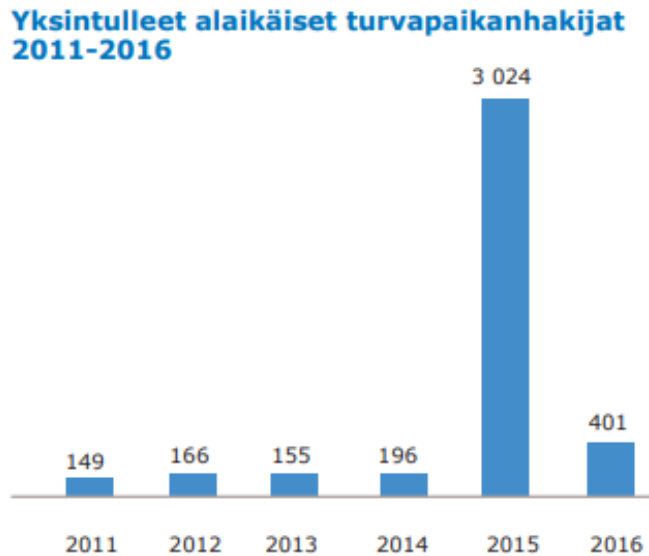
Oleskelulupa voidaan myöntää toissijaisen suojelun perusteella, kun on perusteita, että ulkomaalainen voi joutua vakavan haitan vaaraan kotimaassaan. Vakavalla haitalla voidaan tarkoittaa kuolemanrangaistusta, teloitusta, kidutusta tai jotain muuta kohtelua ja rangaistusta, joka loukkaa ihmisarvoa. Toissijaista suojelua ei kuitenkaan myönnetä, jos on syytä epäillä henkilöä muun muassa rikoksesta rauhaa vastaan. (Kuoppamäki 2011, 25.)

Oleskelulupa on mahdollista saada myös humanitaarisen suojelun perusteella. Humanitaarisen suojelun perusteella oleskelulupa voidaan myöntää silloin, kun ulkomaalainen ei voi palata asuinmaahansa siellä tapahtuneen ympäristökatastrofin tai huonon turvallisuustilanteen takia. Huono turvallisuustilanne pitää sisällään vaikean ihmisoikeustilanteen sekä aseelliset selkkaukset. Humanitaariseen suojeluun ei henkilö tarvitse henkilökohtaisia syitä, vaan perusteena on koko maan tilanne kokonaisuudessaan, jolloin kohteeksi voi joutua kuka tahansa. (Kuoppamäki 2011, 25-26.)

3.2 Maahanmuuttajat Suomessa

Vuoden 2015 kesän lopusta aina pitkälle syksyyn Suomeen saapui maahanmuuttoviraston mukaan jopa 32 476 turvapaikanhakijaa. Yksin maahan tulleiden osuus tästä oli 3024, jonka hurja kasvu näkyy seuraavassa taulukossa (Taulukko 1). Määrät saattavat kauhistuttaa, mutta maahanmuuton merkitys Euroopan ikärakenteelle on positiivinen. Väestö ikääntyy, eläkeläisten määrä kasvaa ja syntyväisyys ei pysty ylläpitämään ikärakennetta samalla linjalla. Maahanmuutto on keino tasata ikärakennettamme. (Tanner 2008, 25; Rasilainen 2016, 16.)

Taulukko 1. Yksintulleiden turvapaikanhakijoiden määrät. (Euroopan muuttoliikenneverkosto 2017)

Suomi on järjestäytynyt maa, missä on hyvä hallinto. Maahanmuuttajien määrä on myös pienempi verrattuna Euroopan eteläpuolella sijaitseviin maihin. Näillä avaimilla Suomessa on hyvä maahanmuuttopolitiikka kaikilla osa-alueilla. Käytössä on tiukka, mutta selkeä menettely. Tämä on osoittautunut toimivaksi ja maahanmuutto on saatu pysymään aisoissa. (Bloigu 2014, 123.)

Turvapaikanhakijat joutuvat matkallaan uuteen maahan ylittämään monenlaisia rajoja. Turvapaikanhakijoita saapuu monista maista ympäri maailmaa ja jokaisella on omanlaisensa matkansa ja valtion rajat ylitettävänä. Seuraavassa taulukossa kuvataan, mistäpäin yksintulleet turvapaikanhakijat ovat saapuneet (Taulukko 2). Kyseessä ei ole suinkaan vain valtioiden rajoja, vaan tämän lisäksi vastaan tulee ylitettäväksi asenteellisia, kielellisiä, sosiaalisia, kulttuurisia sekä rakenteellisia rajoja. Näiden rajojen ylittäminen on välttämätöntä heidän tavoitellessaan hyvinvointiyhteiskunnan osallisuutta sekä turvaa. (Bloigu 2014, 5.)

Taulukko 2. Yksintulleiden turvapaikanhakijoiden lähtömaat. (Euroopan muutto-liikenneverkosto 2017)

TURVAPAIKANHAKIJAT YKSINTULLEET ALAIKÄISET 2015	
	Yhteensä
Afganistan	1 915
Irak	635
Somalia	253
Syyria	40
Iran	30
Bangladesh	26
Marokko	18
Algeria	12
Ei tiedossa	11
Etiopia	10
TOP-10 kansalaisuudet yhteensä	2 950
Kaikki yhteensä	3 024

3.3 Yksintulleet alaikäiset

Turvapaikanhakijoiden joukossa on yhä enemmän lapsia ja nuoria. Usein nuoret on lähetetty turvaan vainon tai sodan keskeltä ja siten heillä saattaa olla taustallaan monia sotaan, väkivaltaan ja menetyksiin liittyviä kokemuksia. Suurin menetykseen liittyvä kokemus lapselle voi olla ero perheestä. Vanhemmistaan he ovat voineet joutua eroon pakomatalla tai jo kotimaassa, missä vanhemmat ovat itse saattaneet lähettää lapsensa turvaan haluten antaa hänelle hyvä tulevaisuus turvallisessa maassa. (Helander & Mikkonen 2002, 11, 25-26; Gothóni & Siirto 2016, 22.)

Yksintulleilla nuorilla on taustallaan kulttuurinen menetys, jonka myötä on menetetty muun muassa vanhemmat, koti, elämäntavat, henkilökohtaiset tavarat ja tottumukset. Menetys voi heijastaa negatiivisesti kotoutumisen etenemiseen, mutta onneksi nuorilla on todettu olevan yksilöllisiä suojaavia tekijöitä. Nämä tekijät voivat olla esimerkiksi hyvä sopeutumiskyky tai uskonnollinen vakaumus ja nämä antavat nuorille voimaa ja uskoa tulevaan, vaikka meneillään olisikin suuri elämän muutos. (Heikkilä 2014, 17.)

Yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat kuuluvat haavoittuvien hakijoiden ryhmisiin. He ovat menettäneet turvallisen ja tutun ympäristönsä, mikä pitää sisäl-

lään perheen, ystävät, vanhemmat, kodin ja koulun. Turvallinen ja uusi elinympäristö voi aiheuttaa nuorissa syyllisyyttä siitä, että itse on päässyt turvallisempaan ympäristöön ja muut ovat jääneet edelleen kotimaahan. Tosin voi herätä myös vihan tunnetta ja ahdistusta, etteivät vanhemmat kyenneet huolehtimaan heistä, vaan lähettivät pois luotaan. On hyvin yksilöllistä, kuka kokee itsensä vanhempien hylkäämäksi ja kuka kokee lojaalisuutta perhettä kohtaan. (Helander & Mikkonen 2002, 25; Heikkilä 2014, 80, 103.)

Maahanmuuton mukana tulleiden haasteiden lisäksi nuoret käyvät läpi ikäkaudelle tyypillisiä kehitysvaiheita. Kehossa, ajattelussa sekä identiteetissä alkaa ilmetä nuoruudessa muutoksia, jotka hämmentävät muiden uusien asioiden ja haasteiden rinnalla. Lisäksi epävarmuus leimaa elämää uudessa elämän vaiheessa. Epävarmuuden kokemuksella voi olla negatiivisia ja pitkäaikaisia seurauksia nuorten kehitykselle. Tämä aiheuttaa sen, että monilla nuorilla on hyvin vakava ja epävarma näkemys omasta tulevaisuudestaan. (Heikkilä 2014, 22, 79, 86.)

Nuorilla voi myös olla taustallaan traumaattisia tapahtumia, joiden myötä nuoret voivat olla pahasti traumatisoituneita. Traumaattiset tapahtumat voivat vaikuttaa kehitykseen negatiivisesti hidastamalla sitä, sekä muutenkin tuomalla enemmän huolta kaiken uuden ja oudon keskelle. Toisaalta traumaattiset kokemukset ja niiden mukana kantaminen voivat myös mahdollistaa post-traumaattisen kasvun eli psyykkisen vahvistumisen. Trauman käsittely ja liittäminen elämään on hyvin yksilöllistä. (Heikkilä 2014, 22.)

3.4 Sopimukset ja lainsäädäntö

Euroopan unionissa on tavoiteltu jo pitkään yhtenäistä maahanmuuttopolitiikkaa ja sen myötä jäsenvaltiot allekirjoittivat vuonna 1990 Dublin-sopimuksen, jolla pyrittiin varmistamaan, että kansainvälisen suojelun hakemus käsitellään vain kerran ja yhdessä valtiossa, jolloin estettäisiin samaa henkilöä hakemasta turvapaikkaa useammasta maasta. Tämän jälkeen maahanmuuttopolitiikassa alettiin tavoitella myös yhdenmukaisten käytäntöjen luomista ja luoda Euroopan unionin laajuinen yhteinen järjestelmä ja pakolaisasema. (Kuoppamäki 2011, 20.)

Kansainväliset sitoumukset kuten YK:n ihmisoikeuksien yleismaallinen julistus, kansainväliset yleissopimukset kuten Geneven pakolaissopimus, sekä Euroopan unionin jäsenyys velvoittavat Suomea ottamaan vastaan kansainvälistä suojelua tarvitsevia henkilöitä. (Kuosma 2016, 1.)

Suomi allekirjoitti vuonna 1991 YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen, jonka mukaan pakolaislapsille tai turvapaikkaa hakeville lapsille on taattava erityissuojelu. Tämän jälkeen vuonna 1997 pinnalle nousikin suositus, jonka mukaan ilman huoltajaa tulevilla lapsilla on oikeus kansainväliseen suojeluun pelkästään jos sen perusteella, että ovat lapsia. UNHCR:llä eli Yhdistyneiden kansakuntien pakolaisjärjestöllä on pakolaislasten suojeluun viisi painopistealuetta. Näitä ovat lasten koulutus, ilman huoltajaa olevien lasten suojelu, lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjuminen, lapsisotilaiden auttaminen sekä kasvuikäisten nuorten tukeminen. (Helander & Mikkonen 2002, 26, 37.)

Lainsäädännössä määritellään laki kotoutumisen edistämisestä. Tarkoituksena on tukea ja edistää maahanmuuttajan kotoutumista sekä mahdollisuuksia osallistua aktiivisesti yhteiskunnan toimintaan. Tarkoituksena on myös edistää tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta sekä myönteistä vuorovaikutusta väestöryhmien kesken. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010 1:1 §.)

Lain mukaan kotoutumisella tarkoitetaan maahanmuuttajan sekä yhteiskunnan vuorovaikutteista kehitystä, jonka tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja. Samaan aikaan myös tuetaan hänen omia mahdollisuuksiaan oman kielen sekä kulttuurin ylläpitämiseen. Laki pitää sisällään myös muun muassa sosiaalisen vahvistamisen, joka pitää sisällään maahanmuuttajalle suunnattuja toimenpiteitä hänen elämäntaitojensa parantamiseksi sekä syrjäytymisen ehkäisemiseksi. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010 1:3 §.)

Lakia sovellettaessa alaikäisille, on otettava huomioon erityisesti lapsen etu ja hänen kehityksensä. Tällöin on otettava huomioon myös lastensuojelulain (417/2007) 4 §:ssä mainitut säädökset lapsen edusta. Kotoutumista edistävissä laissa säädettyjä toimenpiteitä sekä palveluja toteuttaessa on selvitettävä lapsen toivomukset, mielipide sekä otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010 1:4 §.)

Kotouttamislaissa kotouttaminen on kuvattu olevan kotoutumisen monialaista edistämistä ja tukemista viranomaisten ja muiden tahojen toimenpiteillä ja palveluilla. Samoin kotoutuminen on kuvattu olevan maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteinen kehitys, jonka tavoitteena on antaa yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja samalla kun tuetaan mahdollisuuksia oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen. (Rasilainen 2016, 20.)

4 KOTOUTTAMINEN

4.1 Kotouttaminen käsitteenä

Kotouttamisella tarkoitetaan kotoutumisen monialaista edistämistä sekä tuke-
mista viranomaisten ja muiden tahojen palveluilla sekä toimenpiteillä. Kotoutta-
misella halutaan ja pyritään edistämään muun muassa maahanmuuttajien sekä
kantaväestön vuorovaikutusta, tehostaa alkuvaiheen ohjausta sekä parantaa
kotouttamistoimenpiteiden seuranta. (Björklund 2014, 31; Rasilainen 2016,
20.)

Erityisesti maahanmuuton alkuvaiheessa maahantulijoiden on tärkeää saada
kattavasti tietämystä muun muassa suomalaisesta yhteiskunnasta, koulutukses-
ta sekä työntausta. Lisäksi tärkeää on aloittaa suomen kielen opiskelu mahdol-
lisimman pian. Nämä ovat siis muun muassa asioita, joihin painotetaan kotout-
tamisessa. (Björklund 2014, 31.)

Yleisesti ottaen kotouttaminen siis on maahanmuuttajiin kohdistuvia toimenpitei-
tä viranomaisista käsin. Sen tarkoituksena on saada uudet maahantulijat integ-
roitua uuteen yhteiskuntaan ja täten samalla myös ennaltaehkäistä syrjäytymis-
tä. Erityisesti haavoittuviin ryhmiin kuuluvilla, kuten yksintulleilla alaikäisillä, on
suurempi riski syrjäytyä ja tämä täytyy ottaa kotouttamisessa huomioon. (Björk-
lund 2014, 31; Pohjola 2016, 15.)

4.2 Viranomaisyhteistyö

Turvapaikkaprosessilla tarkoitetaan viranomaisprosessia, joka alkaa ulkoma-
alaisen hakiessa turvapaikkaa. Prosessiin osallistuu useita eri viranomaisia ja
toimijoita alkaen alkuselvityksen tekemisestä jatkuen turvapaikan myöntämi-
seen. Turvapaikkaprosessilla on samaan aikaan yhteys rinnakkaisilmiöiden tor-
juntaan, joita ovat muun muassa laittoman maahantulon sekä ihmiskaupan tor-
juminen. Nämä ilmiöt asettavat vaatimuksia myös kansainvälisen viranomaisyh-
teistyön tiivistämiselle. (Kuoppamäki 2011, 7-8.)

Poliisin tehtäviin turvapaikkaprosessissa sisältyy ulkomaalaislain noudattamisen
valvominen, ulkomaalaisten lupahakemuksien vastaanottaminen, turvapaikan-

hakijoiden henkilöllisyyden ja matkareitin selvittäminen sekä EU-kansalaisten rekisteröinti. Poliisi on myös se viranomainen, joka panee täytäntöön karkotus- sekä käännytyspäätökset. (Kuosma 2016, 16.)

Rajavartiolaitos valvoo muuttoliikennettä, niin maahantuloa, että maasta lähtemistä. Maahan saapuvien passintarkastus on yksi heidän päätehtävistään. Tarvittaessa rajalla tehdään myös viisumipäätöksiä. Rajavartiolaitos toimii yhteistyössä poliisin kanssa selvittämässä maahan saapuvien henkilöllisyyttä ja matkareittiä. (Kuosma 2016, 16.)

Maahanmuuttoviraston työnkuvaan taas kuuluu myöntää oleskeluluvat, käsitellä turvapaikkahakemukset, ohjata vastaanottokeskusten toimintaa, päättää karkottamisesta ja käännyttämisestä, vastata kansalaisuushakemusten käsittelystä sekä muukalaispassien myöntämisestä. Maahanmuuttovirasto on sisäministeriön alaisuudessa toimiva virasto. (Kuosma 2016, 16.)

Poliisi, rajavartiolaitos ja tulli sekä maahanmuuttovirasto tekevät valtavasti yhteistyötä. He ylläpitävät tietoja yhdistämällä tilannekuvaa ja arvioivat yhdessä hakijoiden kokonaismäärää. Tiiviillä yhteistyöllä vastataan myös mahdollisiin turvallisuushäiriöihin, joita voi ilmetä suurten ihmisjoukkojen liikkuesssa nopeasti maasta toiseen. (Kuosma 2016, 3.)

ELY-keskusten maahanmuuttoyksiköt hoitavat maahanmuuttoon, kotouttamiseen ja hyviin etnisiin suhteisiin liittyviä erilaisia tehtäviä alueellisesti. Kunnat taas tarjoavat kunnassa vakinaisesti asuville maahanmuuttajille peruspalvelut, kuten muillekin kunnan asukkaille. Kunnat päättävät itsenäisesti ja kuntakohtaisesti vastaanottokäytänteistä oleskeluluvan saaneille. (Kuosma 2016, 17.)

On myös monia muita tahoja ja toimijoita, joilla on osansa turvapaikkaprosessissa. Erilaiset kansalaisjärjestöt tuottavat monenlaisia palveluita sekä antavat neuvoja ja apua turvapaikanhakijoille. Tällä tavoin he tekevät osaltaan kotouttamistyötä. Myös esimerkiksi tulkit, avustajat, edustajat, kirkot sekä maistraatit ovat tärkeitä yhteistyötahoja muun muassa tiedonvälityksen suhteen. (Kuoppamäki 2011, 82; Kuosma 2016, 17.)

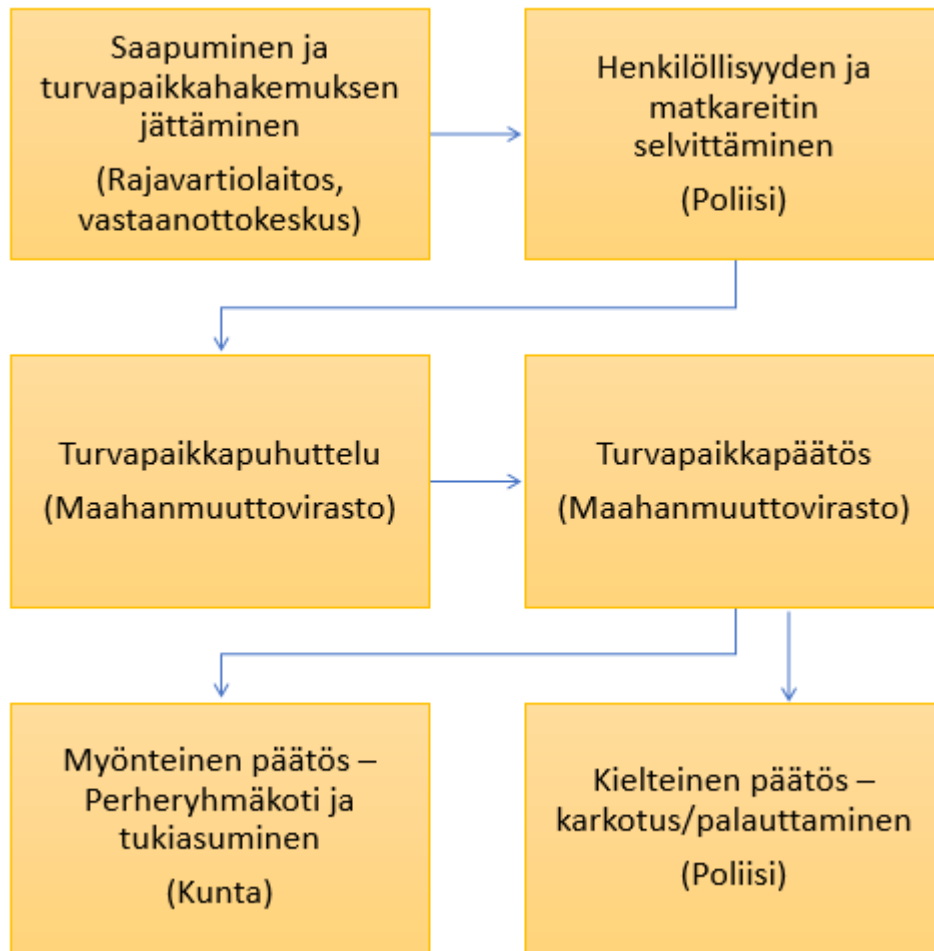
Kaiken edellä esiin tulleen toiminnan taustalla on monia ministeriöitä vaikuttamassa toiminnan kulkuun ja sen toteuttamiseen. Ministeriöiden lisäksi toimii

yhdenvertaisuusvaltuutettu, kenen tehtävänä on edistää yhdenvertaisuutta sekä puuttua syrjintää. (Kuosma 2016, 17.)

Sisäministeriö vastaa maahanmuuttopolitiikan ja maahanmuuttoa sekä kansalaisuutta koskevasta lainsäädännöstä. Ministeriö myös edustaa Suomea maahanmuuttoasioissa Euroopan unionissa sekä kansainvälisessä yhteistyössä. Ulkoasianministeriö taas vastaa viisumipolitiikasta. Suomen ulkomaan edustustot vastaanottavat kansalaisuusilmoituksia sekä oleskelulupahakemuksia ja myöntävät viisumeita. (Kuosma 2016, 16.)

Työ- ja elinkeinoministeriön tehtävä on vastata kotouttamisasioiden johtamisesta, kun taas opetus- ja kulttuuriministeriön tehtävänä on kehittää maahanmuuttajien koulutusta eri koulutusasteilla. Koulutukseen liittyvän kehittämistyön rinnalla myös muun muassa kulttuuria, liikuntaa, uskontoa ja nuorisotyötä koskevat asiat ovat opetus- ja kulttuuriministeriön työnkuvassa. Maahanmuuttajien terveyden ja hyvinvoinnin edistämisestä huolehtii sosiaali- ja terveysministeriö. Tarkoitus on tukea maahanmuuttajien kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan muun muassa kehittämällä sosiaali- ja terveyspalveluita siten, että maahanmuuttajat otetaan yhä enemmän huomioon. (Kuosma 2016, 16-17.)

Seuraavassa (Kuvio 1) on kuvattu turvapaikkamenettely pelkistetympin ja tuotu pääpainoa pinnalla näkyviin toimintoihin jättäen pois muun muassa ministeriöt, jotka työskentelevät enemmän omillaan sekä piilossa.

Kuvio 1. Turvapaikkamenettely.

Viranomaistoimijoiden tulisi taata, että jokainen Suomeen saapuva maahanmuuttaja saisi tasavertaisen ja oikeudenmukaisen kohtelun ja hänelle kuuluvat palvelut. Aina tämä ei kuitenkaan syystä tai toisesta toteudu. Tietoinen tai tiedostamaton syrjivä asenne etniseen vähemmistöön kuuluvaa kohtaan on yksi syy sille, miksei maahanmuuttajataustainen saa aina tarpeensa mukaista hoitoa ja apua tai se esiintyy heikompilaatuisena valtaväestöön verrattaessa. Syrjivä epäoikeudenmukainen kohtelu vahingoittaa aina asiakkaan asemassa olevan hyvinvointia, mikä samalla aiheuttaa sopeutumattomuuden tunnetta yhteiskuntaan. (Gissler, Malin & Matveinen 2006, 14.)

Epäoikeudenmukaista kohtelua voi tapahtua missä vain. Terveystieteiden tutkimuksissa, oikeusjärjestelmissä, lastensuojelussa, kouluissa tai työelämässä. Kokemus huonosta kohtelusta voi aiheuttaa palveluiden ulkopuolelle jäämisen, minkä myötä esimerkiksi terveys ja koulunkäynti voi vaarantua. (Gissler ym. 2006, 15, 80.)

5 KOTOUTUMINEN

5.1 Kotoutuminen käsitteenä

Kotoutumisella tarkoitetaan maahanmuuttajan sekä yhteiskunnan vuorovaikutteista kehitystä. Kotoutumisen tavoitteena on, että maahanmuuttaja tuntee kuuluvansa joukkoon ja kokee olevansa yhteiskunnan aktiivinen ja täysivaltainen jäsen. Päämääränä on siis omaksua yhteiskunnassa sekä työelämässä tarvittavia taitoja ja tietoja. Uuden kielellisen ja kulttuurisen ympäristön rinnalla on kuitenkin tärkeää myös muistaa tukea maahanmuuttajaa ylläpitämään omaa kieltään sekä kulttuuriaan. (Valtioneuvosto 2016, 42.)

Kotoutuminen on kaksisuuntaista. Se on arjessa tapahtuvaa väestöryhmien välistä yhteistoimintaa sekä vuoropuhelua puolin ja toisin. Kotoutuminen on myös loputon prosessi, jolle on vaikea määritellä rajoja. (Pohjola 2016, 18; Valtioneuvosto 2016, 6.)

Kotoutumista tukevaan työskentelyyn tarvitaan niin viranomaisia kuin muitakin eri toimijoita, joiden kanssa toimia yhteistyössä. Heidän johdostaan suoritetaan muun muassa kotoutumista edistäviä palveluita sekä toimenpiteitä, kuten alkukartoitus, kotoutumissuunnitelma sekä kotoutumiskoulutus. (Pohjola 2016, 18; Valtioneuvosto 2016, 5.)

Kotoutumisen ja kotouttamisen lisäksi voidaan puhua maahanmuuttajien integraatiosta tai asettumisesta uuteen kotimaahan, uusiin olosuhteisiin, tapoihin ja toimintamalleihin. Kotoutumisen kulkuun vaikuttaa muun muassa syyt lähtöön, kielitaito, sosioekonominen tilanne uudessa maassa ja erilaiset perhe- ja terveydelliset asiat. Kotoutumisen keskiössä nähdäänkin tyypillisesti kielen oppiminen, uuteen maahan ja sen tapoihin tutustuminen, työllistymisen mahdollisuus sekä oman kulttuurin säilyttäminen siihen asti, kuin se on kohtuudella ja laillisesti mahdollista. Kotoutuminen vie aikaa, mutta kotoutunut henkilö etsii tasapainoa prosessin aikana kahden eri kulttuurin välillä. On tärkeä ymmärtää, että kotoutuminen tapahtuu jokaisella omaan tahtiin ja eri osa-alueilla. (Tanner 2008, 15; Rasilainen 2016, 19-20.)

Heti kotoutumisen alkuvaiheessa on tärkeässä avainasemassa se, haluaako ihminen kotoutua vai ei. Uudessa maassa uuden tiedon määrä on valtavaa ja sen sisäistäminen voi alkaa hyvinkin pian turhauttamaan. Sujumattomuudesta on helppo alkaa syyttämään uutta maata ja tämän myötä kaikki muukin alkaa pikkuhiljaa menemään huonosti, kieli on hankala ja ruoka on pahaa. Turhautuneena ajatuksiin voi jumiutua, eikä silloin kotoutumiselle ole vankkaa halua ja pohjaa. (Bloigu 2014, 251.)

Lähtökohtaisesti asia on kuitenkin ajateltu valmiiksi kotimaassa ennen lähtöä. Ihminen on päättänyt sopeutua jo siinä vaiheessa, kun poistuu kotimaastaan. Se, joka hyväksyy kuuluvansa identiteetiltään sekä lähtömaahan, että uuteen maahan ja on valmis muutokseen, tulee onnistumaan kotoutumisessa. Toiset pystyvät tähän ajatteluun helpommin kuin toiset, mutta jossain kotoutumisen vaiheessa oman identiteetin hyväksyminen jokaisen kohdalla tulee vastaan. (Bloigu 2014, 249.)

Kotoutuminen voidaan jakaa rakenteelliseen kotoutumiseen, sosiaaliseen integroitumiseen, kulttuuriseen kotoutumiseen, poliittiseen kotoutumiseen sekä samaistumiseen. Rakenteellisella kotoutumisella tarkoitetaan muun muassa pääsyä koulujärjestelmään sekä työmarkkinoille. Sosiaalinen integroituminen voi taas pitää sisällään esimerkiksi nuorisomuodin hyväksymisen ja mukaan hypäämisen. (Rasilainen 2016, 19.)

Poliittisella kotoutumisella viitataan esimerkiksi äänestamisaktiivisuuteen eli kaikkiaan poliittiseen osallistumiseen sekä vaikuttamiseen. Asennoituminen ja tutustuminen taas uuteen kulttuuriin sisäistyy kulttuurisen kotoutumisen alalokeroksi. Samoin samaistuminen käsittää kulttuuriseen kotoutumiseen liittyviä teki-joita, sillä samaistuminen tarkoittaa uuden maan ja maan tapojen omaksi ottamista. (Rasilainen 2016, 20.)

Kaiken kaikkiaan kotouttamisella tarkoitetaan kotoutumisen monialaista tukemista sekä edistämistä viranomaisten toimenpiteillä sekä palveluilla. Kotoutuminen on yhteiskunnan ja maahanmuuttajan vuorovaikutteinen kehys. Maahanmuuttaja saa itselleen uuden asuinmaan ja kantaväestö saa asuinmaahansa uusia kulttuureita. Usein integraatio katsotaan maahanmuuttajan omaksi tehtä-

väkseen, mutta täytyy muistaa, että kyse on kaikkien yhteistyöstä. (Rasilainen 2016, 20-21.)

Kotoutumisen onnistumista voidaan mitata erilaisilla mittareilla. Kielen taito, työllisyys, sosiaaliturvan riippumattomuus, sosiaaliset verkostot kantaväestöön eli yhteisöön kuuluminen sekä aktiivinen kansalaisuus ovat kotoutumista edistäviä tekijöitä, joiden avulla onnistumista voidaan seurata. Näiden lisäksi myös hyvä terveys sekä perhesuhteet ovat edistäviä tekijöitä kotoutumisen onnistumisessa. (Rasilainen 2016, 21.)

Akkulturaatiostrategiat ovat keinoja, joiden avulla maahanmuuttajat pyritään sopeuttamaan uuteen kulttuuriin. Jokainen yksilö kotoutuu omalla tahdillaan, mutta jossain kotoutumisen vaiheessa tapahtuu assimilaatio eli sulautuminen, integraatio eli yhdentyminen, separaatio eli eristäytyminen tai marginalisaatio eli vieraantuminen. Maahanmuuttaja käy siis läpi prosessin, missä hän tasapainottelee oman kulttuurin ja uuden kulttuurin välillä. Akkulturaation käsitteellä viitataan ilmiöihin, jotka syntyvät eri kulttuurien edustajien kohdatessa. Esimerkiksi psykologinen akkulturaatio pitää sisällään yksilön arvoissa, uskomuksissa, identiteetissä ja käyttäytymisessä tapahtuvat muutokset, jotka saavat alkunsa hänen kohdatessaan uuden kulttuurin. (Varjonen 2013, 20-21; Gothóni & Siirto 2016, 202, 266.)

5.2 Kotoutumisprosessi alaikäisten yksintulleiden näkökulmasta

Ilman huoltajaa saapuvien turvapaikkaprosessi on samanlainen kuin muillakin turvapaikkaa hakevilla, mutta alaikäisten kohdalla hakemukset tulee käsitellä kiireellisesti. Päätösten odottaminen on raskas ja pitkä prosessi erityisesti lapsille ja odotus voi aiheuttaa helposti ahdistusta ja stressiä. (Helander & Mikkonen 2002, 12, 38; Lukkaroinen 2006, 17.)

Ilman huoltajaa tulleiden kohdalla olisi tärkeää pyrkiä tilanteeseen, jossa nuoret voisivat asua turvapaikkaprosessin alusta loppuun samassa paikassa. Alaikäiset ilman huoltajaa saapuneet sijoitetaan asumaan joko vastaanottokeskusten yhteydessä oleviin laitoksiin eli ryhmäkoteihin tai mahdollisesti sukulaisperheeseen. Päätöksen saatuaan lapsi siirretään asumaan perheryhmäkotiin ja taas

täytettyään 18 hänen tulisi muuttaa omilleen. (Helander & Mikkonen 2002, 11; Heikkilä 2014, 13.)

Prosessissa painopistettä tulisi Heikkilän mielestä kohdentaa enemmän lastensuojelun jälkihuollon kaltaisiin tukipalveluihin sekä turvata riittävä perusopetus alaikäisten lasten osalta. Haavoittuvien ryhmien kohdalla kotoutumissuunnitelma koskee samalla tavoin kolmea seuraavaa vuotta niin kuin muillakin, mutta sitä voidaan joissain tapauksissa pidentää viiteen vuoteen. Yksintulleiden alaikäisten kohdalla haavoittuvuus on erityisen suuressa asemassa ja kotoutumisen seuranta ja onnistuminen ovat tärkeässä osassa. Kotoutumissuunnitelman pidentäminen kannattaisi hyödyntää alaikäisten kohdalla, jotta integraatio yhteiskuntaan voitaisiin taata vahvemmin. (Heikkilä 2014, 13; Gothóni & Siirto 2016, 193.)

Saapuessa uuteen maahan nuori on kohdannut kulttuurisen, sosiaalisen, fyysisen sekä institutionaalisen ympäristön radikaalin muutoksen. Nuori tarvitsee ymmärrystä ja pitkäaikaista tukea niin psyykkiseen hyvinvointiinsa kuin käytännön kehitykseen liittyvissä asioissa. On tärkeä saada tukea myös oppiakseen ymmärtämään omia kokemuksiaan sekä ilmaisemaan tuntemuksiaan. Nuorelle täytyy pystyä tarjoamaan positiivisia kokemuksia, sillä nuorilla voi olla takanaan paljon vaikeita kokemuksia, joiden rinnalle nuori tarvitsee toivoa. (Heikkilä 2014, 25, 79.)

Yksintullut alaikäinen turvapaikanhakija on henkilö iältään alle 18 vuoden. Samalla tavoin kuin muutkin turvapaikkaa hakevat, nuoret jättävät turvapaikkahakemuksen rajaviranomaisille tai poliisille Suomeen saapuessa. Alaikäisille järjestetään majoitus vastaanottokeskuksen ryhmäkodissa, jotka ovat kooltaan 8-24 lapsen yksiköitä. Heti vastaanottokeskuksessa yksintulleet alaikäiset aloittavat suomen kielen opiskelun. (Heikkilä 2014, 41.)

Turvapaikanhakijoiden vastaanottona ja tilapäistä suojelua saavien vastaanottona järjestetään majoitus, toimeentulotuki, välttämättömät sosiaali- ja terveyspalvelut, tulkkipalveluja ja muu välttämätön perustarpeiden turvaaminen. Lisäksi voidaan järjestää työ- ja opintotoimintaa. Vastaanotossa on otettava huomioon lapsen etu. Lapset elävät epävarmuudessa vastaanottokeskuksissa. Asuminen yhdessä huoneessa useamman nuoren kanssa eli yksityisyyden puute ja kan-

salaisuuksien väliset erimielisyydet voivat aiheuttaa nuorelle lisää stressiä kaiken uuden ja stressaavan rinnalle. (Lukkaroinen 2006, 16-17.)

Yksintulleille alaikäisille määrätään edustaja, joka valvoo lapsen etua ja kertoo alaikäiselle hänen oikeuksistaan sekä velvollisuuksistaan. Edustaja tekee yhteistyötä muiden turvapaikkaprosessissa mukana olevien viranomaisten kanssa ja toimii edustajana lapsen virallisissa tapaamisissa. (Heikkilä 2014, 41.)

Alkuvaiheeseen kuuluu myös alkuhaastattelu sekä turvapaikkakuulustelu. Näiden avulla pyritään selvittämään yksintulleen alaikäisen taustoja sekä kokemuksia. Poliisi selvittää nuoren henkilöllisyyden, maahantulotavan, matkareitin sekä mahdolliset tiedot hakijan perheenjäsenistä. Turvapaikkaa hakevilta voidaan lisäksi tiedustella lähtömaan maantietoa, kulttuuria sekä poliittisia tapahtumia. Tällaisten kysymyksien varjolla voidaan arvioida, puhuuko hakija totta oman lähtömaansa suhteen. (Bloigu 2014, 105-106; Heikkilä 2014, 41.)

Maahanmuuttovirasto pitää myös turvapaikkapuhuttelun, jossa selvitetään syyt lähtöön kotimaasta. Puhuttelussa selvitetään myös perusteet, joiden nojalla turvapaikka voidaan myöntää. Joissain tapauksissa maahanmuuttovirasto vaatii lisäselvityksiä, kuten oikeustieteellisen tutkimuksen iän selvittämiseksi. Oleskeluluvan saaneille kuitenkin järjestetään pian kuntapaikka, jonka jälkeen vastuu lapsesta, kasvatuksesta ja kotoutumisesta siirtyy kunnan vastuulle. (Heikkilä 2014, 42.)

5.3 Asumismuodot

Ensimmäinen perheryhmäkoti ilman huoltajaa saapuneille perustettiin jo vuonna 1992. Ryhmäkodeissa asuvat nuoret tulevat omaksumaan helpommin suomalaisia tapoja, kun taas perheen kanssa asuvat ylläpitävät enemmän omaa kulttuuria ja oman kielen säilymistä. (Heikkilä 2014, 10, 43.)

Oleskeluluvan myöntämisen jälkeen nuorille tehdään alkukartoitus palveluntarpeista sekä kotouttamissuunnitelma. Perheryhmäkodissa tehtävänä onkin vastata juuri nuoren päivittäisestä huolenpidosta, kasvatuksesta sekä tarpeellisten palveluiden ja toiminnan järjestämisestä. Lisäksi yksi tärkeistä tehtävistä on suomalaisten normien sekä arvojen opettaminen, mutta samaan aikaan tuetaan

oman kulttuurin säilyttämistä. Ryhmäkodeissa nuorten arjesta pyritään tekemään hyvin kodinomaista. Nuorille suunnitellaan säännöllinen päivärytmi ja heidät otetaan samaan aikaan huomioon omina itsenään, ottaen huomioon uskonnon sekä kulttuurin. (Helander & Mikkonen 2002, 53, 55; Heikkilä 2014, 48.)

Perheryhmäkodin sosiaaliset verkostot ovat tärkeässä osassa, sillä ne voivat olla ainoita sosiaalisia verkostoja nuorelle. Lisäksi perheryhmäkodissa muodostuvat usein ensimmäiset kontaktit suomalaiseen kulttuuriin. Jokainen nuori saa itselleen omaohjaajan, jonka kanssa nuori pääsee kontaktiin suomalaisen kanssa. Ryhmäkodilta kannustetaan totta kai lisäksi nuoria urheilemaan, vapaa-ajan toimintoihin sekä harrastuksiin, jolloin nuoret saisivat muitakin verkostoja luotua suomalaisiin. (Helander & Mikkonen 2002, 53.)

Nuoret ovat joutuneet ottamaan vastuuta aikuisen tavoin, joten ryhmäkodin ohjaajat ja ystäväpiiri ovat tärkeä henkinen tuki. Vaikka nuoret osaavatkin jo ottaa kokemusten myötä vastuuta itsestään, ovat ohjaajat suuressa roolissa opettaessaan nuorille, kuinka asioita hoidetaan itsenäisesti ja ylipäänsä, kuinka tulee valmistautua itsenäiseen elämiseen. Työntekijöillä on samaan aikaan eräänlainen vanhempien rooli nuorten elämässä. Tämä voikin tehdä sen, että nuorten suhde työntekijöihin voi usein olla ristiriitainen. Työntekijöihin turvaudutaan hankalissa tilanteissa ja heihin luotetaan, mutta samaan aikaan heidän toimintaansa kritisoidaan ja heitä vastaan voidaan kapinoida. (Helander & Mikkonen 2002, 53, 79; Heikkilä 2014, 44.)

Nuoren täyttäessä 18 vuotta, hänen tulee muuttaa omilleen. Samaa aikaan he siirtyvät aikuisten kategoriaan ja heitä alkavat koskea samat velvollisuudet ja oikeudet kuin muillakin suomalaisilla. Tämä tarkoittaa myös sitä, että he siirtyvät normaalien palveluiden pariin. Tukitoimet nuorilta eivät kuitenkaan katkea, vaan ne jatkuvat 21 ikävuoteen saakka. (Heikkilä 2014, 54; Gothóni & Siirto 2016, 132.)

Tukiasumisen tarkoituksena on opetella itsenäistä elämistä, omien asioiden hoitamista sekä vastuunottoa omasta elämästä. Kaikki lähtee liikkeelle yksinkertaisista arjen asioista, joita on jo perheryhmäkodin aikana harjoiteltu, kaupassa käynti, ruoanlaitto ja rahankäyttö ovat asioita mistä lähdetään kehittämään itseään. Tukiasumisen hieno puoli onkin, että työntekijät ovat edelleen tukemassa

nuorta asioiden hoitamisessa, vaikka nuori asuu ja hoitaa asioitaan itsenäisesti. (Helander & Mikkonen 2002, 61.)

Kaiken kaikkiaan tuetun asumisen toiminnan tavoitteena on kokonaisvaltainen tukeminen ja integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan, syrjäytymisen ehkäiseminen sekä itsenäistymisen tukeminen. Jokaisen nuoren kohdalla laaditaan yksilöllinen tukisuunnitelma, jota seurataan säännöllisesti ja täydennetään tarpeen mukaan. Suunnitelmassa otetaan huomioon palvelutarpeen kartoitus sekä nuori ohjataan tarvittaessa lisätuen piiriin. Tuen kesto riippuu täysin tuen tarpeesta ja vaihtelee yksilöllisesti puolesta vuodesta kahteen vuoteen. Joka tapauksessa tuen päättymisen yhteyteen pyritään löytämään jatkotukipaikkoja tai muita tukiverkostoja jatkoksi nuoren tukemiseksi. (Heikkilä 2014, 55.)

6 KOTOUTUMISTA TUKEVAT TEKIJÄT

6.1 Suojaavat ja hankaloittavat tekijät

Nuorilla on olemassa yksilöllisiä suojaavia tekijöitä, joista he saavat uskoa ja voimaa tulevaan, kuten hyvä sopeutumiskyky tai oma uskonnollinen vakaumus, fyysinen ja psyykkinen terveys, ikä, asenne kotoutumiseen sekä kielitaito. Omat kotoutumista edistävät henkilökohtaiset resurssit eivät kuitenkaan ole ainoita, vaan samaan aikaan kotoutumiseen vaikuttavat yhteiskunnan luomat erilaiset resurssit. Mikäli esimerkiksi kantaväestö syrjii maahanmuuttajia, sillä voi olla hyvinkin pitkäaikaisia vaikutuksia terveyteen ja sen myötä kotoutumisen kulkuun ja onnistumiseen. (Heikkilä 2014, 17; Gothóni & Siirto 2016, 197-198.)

Syrjimisen lisäksi yhteiskunnalla voi olla muitakin erilaisia kotoutumista edistäviä tai hankaloittavia tekijöitä. Muun muassa ihmisten niin positiiviset kuin negatiiviset asenteet sekä eri toimijoiden kyky käyttäytyä vieraita kulttuureita ymmärtäen ovat kotoutumiseen vaikuttavia asioita. Maahanmuuttajien kohteluun voi vaikuttaa myös maan taloudellinen sekä poliittinen tilanne, joiden kautta luodaan ajatuksia heitä kohtaan joko positiivisessa tai negatiivisessa valossa. (Gothóni & Siirto 2016, 201.)

Erityinen riskitekijä nuoren kotoutumiselle on, jos ei ole perhettä Suomessa. Nuori tarvitsee aikuisen osoittamaa välittämistä, lämpöä, huolenpitoa sekä kontrollia oman kehityksensä turvaamiseksi samoin kuin muutkin nuoret. Nuoren, joka on kohdannut menetyksiä, epävarmuutta tai huonoa kohtelua voi olla vaikea sitoutua ja luoda luottamusta uudelleen kehenkään. Tämän vuoksi on tärkeää saada nuoren ympärille muita tukevia tekijöitä, koska perheen apua ei ole saatavilla. (Heikkilä 2014, 81; Gothóni & Siirto 2016, 199.)

6.2 Opiskelu

Koulunkäynti tulee aloittaa mahdollisimman pian maahan saapumisen jälkeen. Tavoitteena on saavuttaa peruskielitaito, joka eurooppalaisen viitekehyksen mukaan on B1.1. Tällä tarkoitetaan kielitaitoa, jolla saavutetaan arjessa, kou-

lussa sekä työssä tarvittavat valmiudet. (Helander & Mikkonen 2002, 74-76, 89; Rasilainen 2016, 22-23.)

Koulutus ja kielen oppiminen mahdollistavat yhteiskunnallisen osallistumisen sekä parantavat sosiaalista asemaa ja identiteettiä. Kielitaito kasvattaa nuoren itsetuntoa sekä lisää uskallusta lähteä ulos, jolloin nuoren omatoimisuus lisääntyy. Lisäksi nuorten sijoittaminen koulussa samoille linjoille suomalaisten kanssa auttaa sosiaalisten verkostojen luonnissa sekä luo hyväksynnän tunteita. (Lukkaroinen 2006, 18, 21; Rasilainen 2016, 5.)

Maahanmuuttajataustaisille nuorille asetetut vaatimukset opiskelun suhteen ovat kovia. Peruskoulun oppimäärä sekä hyvä suomenkielentaito ovat paljon nuorelle, joka ei välttämättä koskaan ole käynyt koulua. Kotoutumisajan puitteissa nuorelle annetaan kolme vuotta aikaa oppia hyvä kielitaito. Yksilöllinen ohjaus sekä joustavat koulutusratkaisut ovatkin erittäin tärkeässä roolissa kotoutumisprosessissa. Suomalainen koulujärjestelmä ei välttämättä tunnista riittävän hyvin pakolaisnuoria, joiden taidot ovat puutteellisia muun muassa kirjoittamisen tai lukemisen suhteen. (Heikkilä 2014, 12, 51.)

Kielitaito karttuu opiskellessa sekä aidoissa vuorovaikutustilanteissa. Opiskelu on keino luoda myös samalla sosiaalisia verkostoja, mutta myös keino päästä tulevaisuudessa työelämään. Koululla on valtavan suuri merkitys positiivisen tulevaisuuden kuvan luomiseen, mutta samaan aikaan syrjäytymisen riski on suuri, jos nuori ei käy koulutuspolkujaan loppuun asti. Kansainväliselläkin tasolla heikosti koulutetut nuoret ovat riskiryhmässä eristäytymiseen, joten opiskelun avulla tätäkin pyritään ehkäisemään. (Heikkilä 2014, 23, 52, 85; Rasilainen 2016, 22-23.)

Uusi kieli, outo oppisisältö ja kokemukset ovat asioita, jotka vaikuttavat koulunkäyntiin ja näkyvät muun muassa keskittymisongelmina. Tämän vuoksi nuoret tarvitsevat tukea kielen oppimiseen sekä oman osaamisen tunnistamiseen, kehittämiseen ja täydentämiseen. Tuen saaminen ja tämän myötä usko omaan osaamiseen ovat avainasemassa löytääkseen paikan yhteiskunnasta ja myöhemmin työmarkkinoilta. (Helander & Mikkonen 2002, 75; Rasilainen 2016, 4.)

6.3 Sosiaaliset verkostot

Sosiaalisella identiteetillä tarkoitetaan sitä, kuinka ihmiset määrittelevät itsensä jonkin sosiaalisen ryhmän jäsenenä. Maahanmuuttajille sosiaalisena pääomana toimivat nimenomaan heidän sosiaaliset verkostonsa, jotka luovat resursseja paremmalle kotoutumiselle. (Varjonen 2013, 17; Gothóni & Siirto 2016, 199.)

Perheen tehtävänä on kertoa lapsilleen yhteiskunnan normeista sekä säännöistä. Yksintulleiden alaikäisten kohdalla kukaan ei ole opettamassa heille näitä asioita eikä näin ollen kukaan sosiaalista heitä ympärillä olevaan yhteiskuntaan. Yksintulleiden nuorten kohdalla ystävien merkitys tästäkin syystä korostuu, sillä ystävät ovat usein perheen lisäksi sosiaalisen verkoston tärkein osa. Koulunkäynti onkin nuorten kohdalla yksi oiva tapa päästä verkostoitumaan suomalaisten kanssa. (Helander & Mikkonen 2002, 89; Heikkilä 2014, 25.)

Sosiaalisissa suhteissa välittyvä tuki auttaa selviytymään vaikeissa tilanteissa. Sosiaalisen tuen on katsottu olevan lisäksi yhteydessä psyykkiseen hyvinvointiin. Tuki voi olla formaalia tai informaalia tukea. Yhteiskunnasta käsin tuleva formaali tuki on yleensä ammattilaisten toteuttamaa sekä lain ja erilaisten asetusten säätämistä tukimuodoista määriteltä. Formaalilla tuella vastataan tuen tarvitsijan aineellisiin perustarpeisiin. Muun muassa perhe, sukulaiset, ystävät ja muut kodin ulkopuoliset henkilöt ja sosiaaliset ryhmät ovat informaalin sosiaalisen tuen antajia. Informaali tuki on päivittäisessä arjessa ja arjen asioissa näkyvää tukemista. (Heikkilä 2014, 24.)

Tuki voidaan myös jakaa emotionaaliseen huolenpitoon, tiedolliseen tukeen sekä käytännölliseen tukeen ja materiaaliseen apuun. Emotionaalinen tuki koostuu muun muassa toisen arvostuksesta, luottamuksesta, huolenpidosta sekä kuuntelusta, kun taas tiedollinen tuki pitää sisällään erilaisia ohjeita ja neuvoja hankaliin asioihin. Materiaalinen tuki pitää sisällään käytännöllistä apua erilaisiin asioihin, kuten rahan lainaaminen ja yleisesti maksuun liittyvissä asioissa auttaminen. Tukimuodot voivat tulla näkyviin ammattilaisten tai omien läheisten keskuudesta. (Heikkilä 2014, 23.)

Nuorten suhteita suomalaisiin voivat vaikeuttaa ilmoilla olevat ennakkoluulot, syrjintä sekä rasismi. Näiden seurauksena pakolaisnuorilla voi olla puutteellisia

sosiaalisia verkostoja, hyvin vähäistä kanssakäymistä valtaväestön kanssa sekä he voivat kokea olevansa osaamattomia, koska heitä syrjitään. Tämä voi aiheuttaa samalla vähäisempää osallistumista esimerkiksi vapaa-ajan-toimintoihin. Onneksi maahanmuuttajataustaisilla henkilöillä on mahdollisuus vetää myös yhtä köyttä oman kulttuurinsa edustajien kanssa ja luoda sosiaalisia verkostoja myös muualle kuin valtaväestöön. Muutenkin vertaistuen saaminen uudessa yhteiskunnassa voi auttaa jaksamaan eteenpäin. (Helander & Mikkonen 2002, 96; Gothóni & Siirto 2016, 215.)

6.4 Oma kulttuuri

On täysin normaalia, että uuteen maahan saavuttua ajatellaan oman kotimaan sekä kulttuurin olevan kokonaan taaksejäänyttä elämää. Moni myös voi luulla, että menneisyys tulee unohtaa ja aloittaa elämä täysin puhtaalta pöydältä. On tärkeää tehdä selväksi, että oma kulttuuri toimii kotoutumisprosessissa suurena voimavarana. Uuteen maahan saavuttua tulee olemaan kaksi etnistä identiteettiä, eikä missään tapauksessa tule pyrkiä unohtamaan aiempaa identiteettiään. (Bloigu 2014, 250-251.)

Etnisessä identiteetissä on kyse henkilön käsityksestä ja määrittelystä jonkin tietyn etnisen ryhmän jäsenenä. Nuoren voi olla vaikeaa tasapainotella oman kulttuurinsa ja uuden kulttuurin välillä. Samaan aikaan tulisi yrittää sopeutua uuteen maahan ja tapoihin sekä löytää oma identiteetti ja paikka elämässä. (Helander & Mikkonen 2002, 114; Varjonen 2013, 17.)

Oman kielen, uskonnon ja kulttuurin harjoittaminen voi tuntua haastavalta, koska uudessa yhteiskunnassa valtaväestö ei kuulu kyseisen etnisen ryhmän edustajiin. Oman kulttuurin normien ja sääntöjen harjoittaminen voi joskus myös aiheuttaa ristiriitoja uusien yhteiskunnassa vallitsevien normien ja säännöksiä rinnalla. (Helander & Mikkonen 2002, 12.)

On kuitenkin tärkeää voida olla ylpeä omasta taustastaan ja kokea se uudessa maassa rikkautena. Kaiken oudon ja uuden keskellä voi olla vapauttavaa muun muassa syödä tuttua ruokaa tai pitää yllä kotimaan tapoja. Tutut ja turvalliset asiat antavat mahdollisuuden hengähtää ja mahdollisuuden palata omalle mu-

kavuusalueelle uusien asioiden keskellä. (Heikkilä 2014, 84; (Gothóni & Siirto 2016, 15.)

6.5 Vapaa-aika

Harrastukset sekä muu vapaa-ajanvietto auttavat pakolaisnuoria sopeutumisessa uuteen yhteiskuntaan, kielitaidon parantamisessa sekä uusien ystävien löytämisessä. Erityisesti kantaväestön ja maahanmuuttajien yhteisten liikuntaryhmien on toivottu edistävän kielentaitoja sekä sosiaalisten verkostojen luomista suomalaisiin. Lisäksi harrastukset voivat vaikuttaa positiivisesti itsetuntoon sekä auttaa kokemaan itsensä hyväksytyksi porukkaan. (Helander & Mikkonen 2002, 98; Heikkilä 2014, 27.)

Vapaa-ajantoiminnoilla voi olla suuri apu maahanmuuttajanuorten oman paikkansa löytämiseen. Voi olla, että osa nuorista ei ole koskaan päässyt harrastamaan mitään ja ajatus harrastamisesta voi tuntua joko uudelta ja hienolta tai hyvin oudolta, eikä harrastuksen ideasta saada kiinni. Joissain tapauksissa harrastuksiin osallistuminen voi olla myös vaikeaa erilaisista kulttuurillisista syistä. Harrastukset kuitenkin antavat mahdollisia irtiottoja arjesta sekä mahdollistavat itsensä ilmaisun. (Heikkilä 2014, 26.)

On huomattu, että osallistuminen vapaa-ajan harrastuksiin ja mielekäs toiminta tukevat terveyttä ja elämänlaatua. Myös usko omiin kykyihin vahvistuu mielekkään tekemisen myötä. Maahanmuuttajien kohdalla suurin elämänlaatua heikentävä tekijä on heidän kokemansa syrjintä. Hankalien asioiden ja kokemusten rinnalle olisikin siis hyvä saada mielekästä toimintaa, jonka myötä elämänlaatu paranisi onnistumisen tunteiden ja harrasteporukan hyväksynnän avulla. (Heikkilä 2014, 26.)

7 AINEISTON ANALYSOINTI

7.1 Haastattelut teemoittain

Kaikki kolme haastateltavaa olivat juuri täysi-iän ylittäneitä pakolaisnuoria ja sukupuoleltaan miehiä. Jokainen haastateltava oli kotoisin Afganistanista ja he olivat olleet nyt noin kaksi vuotta Suomessa. Haastattelut kestivät jokaisen kanssa puolesta tunnista tuntiin. Haastateltavien yksityisyyttä suojaten tulen käyttämään heistä nimityksiä haastateltava A, haastateltava B sekä haastateltava C. Nimitykset olen jakanut sattumanvaraisesti riippumatta haastattelujärjestyksestä.

Haastattelut tulen avaamaan teemoittain samalla tavoin, kun haastattelutilanteessa etenin teemojen avulla. Tarkemman haastattelun kulun voi nähdä liitteestä (Liite 1). Kunkin teeman kohdalla tulen nostamaan jokaisen haastateltavan vastauksia teemaan liittyen sekä tulen vertailemaan haastateltavien vastauksia keskenään teeman yhteydessä.

7.2 Kulttuuri

Kulttuuriteema pitää sisällään selvityksen, kuinka nuoret otettiin vastaan saapuessaan Suomeen. Millaisia ihmiset olivat heitä kohtaan, kuunneltiinko heitä, saivatko he apua ja kuinka heitä ymmärrettiin? Saapumisen sisällytin kulttuuriteemaan siitä syystä, että haluan tarkastella vastaanottoa ja kohtelua siltä kannalta, kokivatko pakolaisnuoret epäoikeudenmukaista tai syrjivää kohtelua, koska olivat vieraan kulttuurin edustajia. Lisäksi esille nousee, miltä uudet säännöt ja tavat tuntuivat sekä kuinka oma kulttuuri on pysynyt uudessa maassa osana elämää. Yleisesti ottaen myös halusin selvittää, mikä oli uutta ja vaikeaa Suomeen saapuessa ja ottaa sen avulla selvää, ovatko asiat edistyneet tähän päivään mennessä.

Haastateltava A koki saapumistilanteessaan, että Suomessa on sekä hyviä, että huonoja puolia. Suurin ongelma Suomeen saapuessa oli kieli, joka aiheutti ymmärryksen puutetta puolin ja toisin. Tulkkimahdollisuus oli saatavilla virallisiin tilanteisiin, mutta muina hetkinä täytyi vain yrittää itse selittää ja kertoa asioita

jollain tavoin, jos ei yhteistä kieltäkään ollut. Osittain varmasti tästä riippuen haastateltava A koki, että olisi tullut kyllä kuulluksi, mutta ei niinkään kokenut saaneensa apua.

Haastateltava A kertoi myös kokemuksiaan työntekijöistä, joiden kanssa oli tekemisissä heti maahan saavuttuaan. Hän koki, että osa ihmisistä otti hänet hyvin vastaan ja olivat hyvänoloisia, mutta joukossa oli myös ihmisiä, jotka kohtelivat häntä huonommin. Esimerkiksi vastaanottokeskuksen työntekijät jättivät haastateltavalle erittäin huonon kuvan ja hän koki heidän seurassaan epätas-arvoa. Ihmiset kuitenkin muuttuivat ystävällisemmiksi henkilön siirtyessä vastaanottokeskuksesta pois.

"Tosi huonoja työntekijöitä, ne niiku käyttävät semmosia, mmm ne on niiku yläpuolella ihmisiä ja me ollaan alapuolella. Ja ne puhua semmonen tosi rumasti niiden asiakkaitten kanssa, ainaki mun kanssa."

-Haastateltava A

Myös Suomen ilmasto oli kova paikka. Haastateltava A kuvaili lähtömaansa ilmastoa ja vertasi sitä Suomen pimeyteen ja kylmyyteen. Hän koki edelleenkin olevan vaikea sopeutua uuteen ja outoon ilmastoon. Muuten Suomen tapoihin ja erilaisiin sääntöihin hänen mielestään oli helppo sopeutua. Yksi mieleen tullut outo asia oli homoseksuaalisuus ja sen näkyvyys julkisella paikalla. Sen kohtaaminen oli haastateltavan mielestä hyvin outoa, eikä hän voinut alkuun käsittää, miten niin voi tapahtua.

"Hmmm outoa, pitää miettiä oliko jotain outoa aa joo, kerran olin kaupassa ja olin öö siellä oli penkki, olin siellä ja siellä oli kaksi miestä ja siellä ne miehet ne mmmm haluaa ja sitten ne suudella ja se oli ensimmäinen kerta, kun näin sellaista ja ajattelin että aaa mitä tapahtuu, mitä ne tekkee!?"

-Haastateltava A

Oman kulttuurin ylläpito ei noussut hänen kohdallaan erityisen suureen asemaan. Uskonto hänellä on, mutta sen suurempaa arvoa haastateltava A ei sille antanut. Enemminkin hän kokee kulttuurin Suomessa olevan parempaa, sillä kotimaassa kulttuuriasioihin kuului sellaista mitä ei haluaisi tehdä, mutta oli pakko. Suomessa tällaisia ongelmia ei hänen mukaansa ole. Enempää hän ei halunnut alkaa avaamaan kyseisiä kulttuuriasioita, mutta selvästi hänen kohdallaan oli tärkeämpää sopeutua uuteen suomalaiseen kulttuuriin.

Haastateltava B kuvaili Suomeen saapumista hankalaksi ajaksi. Hän pelkäsi, että täällä vallitsee erittäin suuri rasismi työntekijöidenkin johdosta ja siitä syystä valitsi hyvin tarkkaan kenelle uskaltaa puhua ja kenelle ei. Hymyilevät ihmiset hän koki ymmärtäväisiksi ihmisiksi, mutta ihmiset jotka eivät hymyilleet hän kiersi hyvin kaukaa.

”Ensimmäinen vähän hankala, mä ajattelen että täällä on ihan hirveää rasistia ja ajattelen etten voi puhua ohjaajien kanssa.”

-Haastateltava B

Haastateltava B koki, että Suomeen saapuessaan ihmiset eivät kuunnelleet häntä. Kysyessäni saiko hän apua hankalissa tilanteissa alkuvaiheissa, hän vastasi hyvinkin suoraan, että vastaanottokeskuksessa apua hän ei saanut, mutta lisäsi, että asiat paranivat suuresti siirryttäessä perheryhmäkotiin.

Kielimuuri aiheutti sen, etteivät ihmiset ymmärtäneet toisiaan. Oli turhauttavaa, kun ei ymmärtänyt puhuvatko muut hänestä hyvää vai huonoa. Haastateltava B kertoi, että turvapaikanhakijoiden joukosta löytyi muutamia englanninkielentaitoisia, joita riuhdottiin paikasta toiseen tulkkaamaan jokaisen asioita. Tulkkia oli mahdollista käyttää vain virallisten asioiden hoitamiseen. Kielimuurin lisäksi haastateltavalle vaikeinta Suomeen saapuessa oli, kun ei tiennyt Suomesta mitään sekä se, ettei kukaan puhunut hänen kanssaan.

”Vaikeata että ei ymmärrä mitä toiset puhu, mä en tiennyt mikä Suomessa on. Suomessa ei kukaan puhunut minun kanssa. Täällä vaikeita ku toiset ihmiset puhuu ja menee pää kipeä. Mä ymmärtänyt mitä ohjaaja puhu toisen kanssa ja hän puhua jotain minua ja mä en tiennyt puhuko ne hyvää vai huonoa minulle, en ymmärtänyt.”

-Haastateltava B

Haastateltava B nosti haastattelun aikana moneen otteeseen vastaanottokeskujan uudestaan esiin kertoen juurikin negatiivisia kokemuksia. Hän kertoi vastaanottokeskuksessa jokaisella olevan omaohjaaja, joka vaikutti siihen mitä sai tehdä. Hän itse koki vastaanottokeskuksessa olevan syrjintää nuorten keskuudessa ohjaajien johdosta. Hänelle ei myöskään perusteltu päätöksiä eli hän koki elävänsä epätietoisuudessa, sillä mitään syitä hänelle ei koskaan asioihin kerrottu.

”Mä puhuin ohjaajan kanssa ja kaikki pojat menevät johonkin harrastus jalkapallo tai kuntosali ja minulla on erilainen omaohjaaja ja sanon että mä haluan

mennä sinne ja toinen ohjaaja sanoi joo ja toinen sanoi ei ja sanoi suoraan, että sinä ei saa ja mä en tiennyt miksi muut saa mutta sinä ei saa.”

-Haastateltava B

Suomalaiset tavat ja säännöt haastateltava koki joskus hankaliksi, mutta joskus taas ei. Esimerkiksi se, kuinka koulussa toimitaan, oli hänelle aivan uutta, sillä koskaan aiemmin hän ei ollut käynyt koulua kotimaassaan. Koulunkäynnin edetessä toimintaan kuitenkin sopeutui ja muutkin alussa olevat hankalat uudet asiat alkoivat ajan myötä tuntua helpommilta.

Lähtömaan tilanteen mukaan haastateltava kuvaili, ettei osannut enää ajatella mikä oli oikein ja väärin. Hän tiedosti itsekin tehneen paljon vääriä asioita, koska niitä oli vain pakko tehdä. Haastateltavan mielestä Suomessa on erittäin hienoa, että tytöt saavat olla mitä itse haluavat, saavat pukeutua miten haluavat sekä saavat käydä koulua. Hän kokee suomalaisen kulttuurin olevan parempaa kuin lähtömaassaan.

Oman kulttuurin ylläpitämiseen sisältyvä uskonnon harjoitus aiheutti myös paljon keskustelua. Haastateltava B koki, että hänen uskontonsa tuo vain hänelle täällä ongelmia. Hän myös koki, ettei hänen uskontonsa tällä hetkelle tuo hänelle sellaista apua, mitä siitä kaipaisi. Haastateltava kertoi hakevansa apua muualta kuin uskonnosta, eikä halua enää ylläpitää omaa uskontoaan vaan miettiä uusia asioita mihin uskoa.

”Uskonnon mukaan ei teillä yhtään hyviä ihmisiä, että Euroopassa tosi huonoja ihmisiä, mutta silloin kun mä pääsen Euroopassa niin ihmiset antaa ruokaa ja auttaa mihin mennään ja auttaa missä pitäisi mennä ja mä ajattelen että miksi siellä ajattele että teillä ei ole hyvä uskonto. Teillä täällä tosi paljon ihmisiä auttaa toinen ihmisiä.”

-Haastateltava B

Haastateltava C kertoi, että häntä kohtaan ihmiset olivat olleet hyvin kilttejä ja kohdelleet häntä hyvin saapuessaan Suomeen. Kysyessäni kuitenkin kuuntelivatko sekä auttoivatko ihmiset, haastateltava empi hyvin kauan vastauksiaan ja loppujen lopuksi vastasi hyvin epävarmasti myöntävästi.

Alussa haastateltavan mielestä hankalaa oli kielimuuri suomalaisten kanssa. Hän myös nosti esille, että kaikki on vaikeaa uudessa maassa, sillä on paljon opittavaa ja se voi olla hankalaakin, esimerkiksi suomen kielen oppiminen.

”Ensimmäisenä mä tulin en ymmärrä. Se on kaikki vaikee, esimerkiksi sä mene toinen maa, kaikki on vaikea, kaikki se oli erilaista.”

-Haastateltava C

Uudet säännöt ja tavat haastateltava kuitenkin koki loppujen lopuksi helpoiksi noudattaa, vaikka alussa kaikki olikin hyvin uutta ja vaikeaa. Suurta kummas-tusta hänessä aiheutti suomalaiset ihmiset, koska he eivät puhu. Kotimaassa ulkomaalaisilta kysyttäisiin heti, kuka hän on, mistä tulee ja mitä kuuluu, mutta täällä kukaan ei niin tehnyt, mikä aiheutti jopa tunnetta, ettei kuulu joukkoon.

”Minun mielestä olin monesti tosi huono, mietin mitä mä teen täällä, koska esi-merkiksi ulkona ei ihmiset puhu täällä. Nyt minä ymmärrän, että teillä on ihmi- sessä se, että ei puhuta, nyt on ok.”

-Haastateltava C

Haastateltava C koki oman uskontonsa itsellensä tärkeäksi ja on pitänyt sen osana elämää. Lisäksi hän kertoi ylläpitävänsä muutenkin vanhaa kulttuuriaan, mutta myös samalla lisäävänsä suomalaisia uusia tottumuksia arkeensa. Esi-merkiksi ruokaa hän kertoi tekevänsä sekä suomalaista, että kotimaansa ruo-kaa vuorotellen.

Jokaisen haastateltavan kohdalla ongelmaksi saapumisen alkuvaiheissa nousi selkeästi kielimuuri. Myös yleisesti ottaen Suomi oli jokaiselle aivan uusi käsite, eivätkä he tiedäneet mikä heitä täällä odottaa. Tämä herätti pohdintaa jonkin ver- ran rasisminkin suhteen, kun tietoutta maasta ja ihmisten suhtautumisesta ei ollut.

Jokaisen kohdalla heräsi myös vihaa, ahdistusta tai muita negatiivisia tunte- muksia vastaanottokeskuksesta ja siellä työskentelevistä ihmisistä. Kaksi kol- mesta haastateltavasta kertoi kokevansa epätasa-arvoa ja toivatkin asiat avoi- mesti esille. Kuitenkin vain yksi haastateltava toi vastauksissaan esille rasismien pelon.

Jokainen heistä koki suomalaiset tavat ja säännöt suhteellisen helpoiksi noudat- taa, vaikka ensin joidenkin kohdalla hankaluuksia saattoikin ilmetä. Lisäksi ho- moseksuaalisuus sekä naisten asema olivat yhteiskunnassamme asioita, jotka vaikuttivat ensin oudoilta, mutta loppujen lopuksi se koettiin hyvänä asiana.

Jokaisen elämässä oli jollain tavoin oman kulttuurin piirteitä tai asioita mukana, mutta jokainen myös vähätteli sen tärkeyttä, eivätkä he nostaneet sitä oleelliseksi asiaksi pitää osana elämää. Tärkeämmäksi koettiin omaksua suomalaiset tavat ja tottumukset, jotta kokisi kuuluvansa yhä enemmän suomalaiseen yhteiskuntaan. Näkyvimmin esillä oli oman kulttuurin ruokailutottumukset ei niinkään esimerkiksi uskonto.

7.3 Osallisuus

Osallisuusosio piti sisällään selvityksen nuorten osallisuudesta niin virallisissa tilanteissa kuin vapaa-ajalla. Virallisten tilanteiden osallisuudella viitataan alaikäistä koskeviin suunnitelmiin ja häneen liittyviin päätöksiin eli saako alaikäinen tuoda häntä koskevissa asioissa oman äänensä kuuluviin. Suureen pohdintaan nousee myös osallisuuden kohdalla koulunkäynti sekä suomen kielen opiskelu. Vapaa-ajan osallisuutta taas pohditaan ystävien ja yhteisen tekemisen näkökulmasta.

Haastateltava A kertoi kokevansa saaneensa osallistua itseään koskeviin suunnitelmiin ja kokenut, että hänen mielipiteitään on otettu suunnitelmissa huomioon. Tulevista tapahtumista hänelle kerrottiin, esimerkiksi se, mihin on seuraavaksi siirtymässä asumaan, mutta tapahtumien joukossa oli silti myös paljon epäselvyyksiä, eikä kaikkea oleellista aina kerrottu.

Koulun haastateltava kertoo olevan tosi hyvä Suomessa. Suomen kielen opiskelu alkoi haastateltavan mukaan tosi nopeasti ja koko Suomessa oloajan hän on sitä ahkerasti opiskellut. Silti kieli edelleen tuntuu tosi vaikealta. Opiskelu suomalaisten kanssa samassa koulussa kuitenkin helpottaa tilannetta, sillä samalla oppii sekä saa apua, jos ei ymmärrä jotain. Halu oppia paremmin on kuitenkin suuri, sillä kielen avulla arjessa tulee pärjäämään.

”Suomessa tosi hyvä se ihan kaikista mmm opettajat enemmän niinku Suomessa on tosi ammattilaisia opettajat ja ne niiku osaa mmm opettelee kaikkea ihan hyvin ja se on parasta.”
-Haastateltava A

Haastateltava A kertoi omistavansa paljon sekä suomalaisia, oman maalaisia sekä muun maalaisia ystäviä. Ystäviä hän kertoi löytäneensä monesta paikasta,

mutta esimerkiksi koulusta, kaupungilta tai nuorisotalolta. Vastaanottokeskus ystävien saamiselle oli kuitenkin ehdoton ei. Vastaanottokeskuksessa hän kertoi kokevansa jokaisen olevan vihollinen, ei ystävä. Ottaessani puheeksi erityisesti suomalaiset ystävät, haastateltava naurahti ja totesi, ettei suomalaisia ole helppo lähestyä.

”Niinku minun oma kokemus oli niin että ääää mä niinku... vaikka se että halusi puhua tai ei nii mä aina puhun niiden kanssa ja niille se on sellane pakko puhua jonku kansssa. Ne on vähän ujoja.”

-Haastateltava A

Haastateltava B kertoi, ettei omien kokemuksiensa mukaan ole saanut osallistua itseään koskeviin suunnitelmiin, eikä hänen mielipiteitään ole otettu asioissa huomioon. Hän kuitenkin kokee, että tapahtumista, esimerkiksi siirtymisestä perheryhmäkotiin informoitiin häntä hyvin.

”Voin sanoa, että sinä kysyä, että mitä sinä haluat mutta kerrotkin nii ei se ei tarkoita mitään et saa mitään. Jos ei mahdollista mitään niin miksi kysyi.”

-Haastateltava B

Koulussa haastateltavan mielestä on hyvä olla ja on iloinen, että täällä koulunkäyntiin hänellä on mahdollisuus. Suomen kielen opiskelun hän kokee parantuneen, sillä nyt koulussa hänellä on parempi opettaja kuin aiemmin. Haastateltava kertoo kuitenkin olevansa hyvin epävarma suomen kielestään ja miettii paljon, puhuuko sitä oikein vai väärin. Hän kuitenkin iloitsee epävarmuudesta huolimatta siitä, että ymmärtää kuulemaansa kieltä hyvin.

”Esimerkiksi mä bussissa mä kuulen toinen ihminen suomalainen puhuu ja mä heti ymmärrän mikä asia ne tahtoo puhuu ja se on hyvä ja tosi parempi kun ennen.”

-Haastateltava B

Haastateltava B kertoi omistavansa monen maalaisia ystäviä, joita hän on saanut muun muassa perheryhmäkodista sekä koulusta. Suomalaisiin ystäviin haastateltava nosti ensimmäisenä perheryhmäkodin ohjaajat, mutta muista suomalaisista ystävistä hän ei kertonut mistä on heidät löytänyt.

Haastateltava C koki saavansa osallistua ja vaikuttaa itseään koskeviin suunnitelmiin sekä hänelle kerrottiin siirtymisistä, milloin hän siirtyy, mihin hän siirtyy ja millainen paikka on kyseessä. Haastateltava kuitenkin kertoi, että prosessin eri

vaiheissa ja siirtymisissä hän ajatteli moneen kertaan mitä hän tekee täällä aina uudestaan ja uudestaan.

Haastateltava kertoi pitävänsä koulusta, sillä täällä on mahdollista käydä koulussa ja siellä oppii paljon hyödyllisiä asioita. Suomen kielen opiskelua alussa hänen mukaansa oli todella vähän, jopa liian vähän ja se oli silloin tosi hankalaa. Nykyään kuitenkin koulussa puhutaan suomea ja koko ajan sitä oppii enemmän ja enemmän.

”Koulu on hyvä. Kaikki se on parasta koska ihmiset menee kouluun ja osaa, se on hyvä. Koska esimerkiksi kouluun menin ja pitää puhua ja kaikki ymmärrän.”
-Haastateltava C

Ystäviä haastateltava C kertoi saavansa perheryhmäkodista ja erityisesti saman maalaisia läheisiäkkin ystäviä. Vastaanottokeskuksesta ei hänen mielestään voinut löytää ystäviä, vaan kaikki löytyivät, kun sieltä muutti pois. Ystävistä puhuminen sai haastateltavan hymyilemään, mutta suomalaisista ystävistä puhuminen laski nopeasti hymyn pois. Hänellä on suuri halu tutustua suomalaisiin, mutta yhteyttä on erittäin vaikea luoda.

”Joo minä haluan mutta... nyt on ystävä mutta esimerkiksi poika ei mitään puhua. Menen joukkueen reenit jalkapallo ja kaikkia se ihan saman tavalla ikäinen mutta eivät puhua. Mä puhun heille mutta esimerkiksi moi miten menee ja esimerkiksi ei mitään.”
-Haastateltava C

Jokainen haastateltava arvosti suuresti Suomen koulujärjestelmää ja he kokivat koulunkäynnin tärkeäksi asiaksi oman tulevaisuutensa kannalta. Jokainen halusi jatkaa opiskelua ja tätä myöten oppia samalla suomen kieltä paremmin, jotta tulevaisuudessa olisi helpompi lähteä työelämään.

Kuulluksi tuleminen, avun saaminen sekä uusista asioista informointi olivat kysymyksiä, joissa vastauksissa emmittiin tai vastauksia tuli molemmalta kantilta, kyllä ja ei. Vastauksista kuitenkin pystyi huomaamaan, että vastaanottokeskuksessa asiat olivat huonommin, mutta asiat paranivat siirryttäessä perheryhmäkotiin.

Jokainen haastateltavista kertoi omistavansa ainakin yhden suomalaisen ystävän. Toisen kohdalla ystäviä oli enemmän ja toisen kohdalla vähemmän. Jokainen heistä kertoi, että suomalaisia on vaikea lähestyä ja heidän kanssaan ei ole

helppo ystävystyä. Suomalaisten synkkä ulosanti ja epävarmuus omasta kielitaidosta olivat vaikuttavia tekijöitä, miksi suomalaisia ei aina uskalla edes lähestyä.

7.4 Arjen sujuminen

Arjen sujuminen pitää sisällään ajatuksia siitä, millaista on asua yksin ja millaisia haasteita yksin asuessa ilmenee. Selvitin myös, kuinka asiointi Kansaneläkelaitoksen ja terveyspalveluiden kanssa sujuu sekä kuka auttaa, kun hankalia tilanteita ilmenee.

Haastateltava A kertoi omakohtaisia huonoja kokemuksia lääkärikäynneistään, jotka sijoittuvat vastaanottokeskusaikaan. Ennen pakolaisstatusta, lääkäreitä ei hänen mukaansa kiinnosta terveys ollenkaan, eivätkä halua tehdä mitään. Heti kun oleskelulupa on myönnetty, kiinnostusta parantaa yhtäkkiä löytyy.

”Ei oikeasti mitään, ne lääkärit ei tehdä mitään jos ei ole oleskelulupaa.”

-Haastateltava A

Itsekseen asuminen haastateltavan mukaan on mukavaa, mutta samaan aikaan hankalaa siitä tekee se, kun ei ole perhettä lähellä ja tukena. Myös rahankäyttö on arjessa näkyviä asioita, kun täytyy osata suunnitella, kuinka rahan saa käytettyä järkevästi ja tasaisesti kaikkeen.

”Se on vähän hankala ei ole perhettä, ei ketään, ei isää, ei äitiä.”

-Haastateltava A

Hankalissa arjen asioissa haastateltava A kertoi pyytävänsä apua ystäviltään. Hän myös painotti, ettei muilta ihmisiltä apua voi kysyä, sillä apua voi vain kysyä ihmiseltä, jonka tuntee hyvin. Avun pyytäminen on kuitenkin viimeinen ratkaisu ja sitä pyydetään vain, jos on pakko. Asiat pyritään ensisijaisesti ratkaisemaan itse.

Haastateltava B kertoi käyttäneensä lähiaikoina terveyspalveluita ja koki saavansa asianmukaista apua. Joitain epäselvyyksiä aikojen kanssa oli ilmennyt, eikä hän ollut tietoinen mitä tapahtuu ja miksi niin tapahtui, mutta hän koki sen olevan pieni asia, sillä kuitenkin sai hoitoa.

Yksin asuminen loi sekä ilon, että ikävän tunteita. Haastateltavan mielestä oli erittäin jännittävää ja mielenkiintoista muuttaa asumaan yksin, mutta hyvin pian hän oli huomannut, että se on yksinäistä, eikä ole juttuseuraa samoin kuin perheryhmäkodilla. Omassa asunnossa kuitenkin on hienoa se, että saa itse tehdä omat päätökset.

Ensin tosi iloinen, voi että minulla on asunto ja oma koti, ja jännitti ja suunnittelin että ostan sitä ja sitten siellä vain yksin, ei ole kavereita kenen kanssa tehdä jotain.”

-Haastateltava B

Hankalissa asioissa haastateltava B kertoi pyytävänsä apua kavereiltaan. Omista ongelmista on hänen mielestään hankala puhua ihmisille, jotka eivät ole tarpeeksi läheisiä. Hankaliksi asioiksi hän esimerkkinä mainitsi Kelan kanssa asiainnin. Yksin asumisen haasteeksi myös nousi tylsyys sekä yksinäisyys erityisesti viikonloppuisin. Mukavat tekemiset maksavat paljon tai paikan päällä on paljon suomalaisia, eikä hän ole tarpeeksi luottavainen kielitaitoonsa, joten ei uskalla lähteä.

”Kaverilta jooo, ei muuta joo täällä on erilainen ohjaaja ja siellä oma asunto ja sinulla omaohjaaja tulee käymään, koska ei tuntea häntä ja mikä hänellä on ja vaikeita sanoa, että tarvisin apua täällä ja mä sanoin kaverille ja kaveri sanoo mitä pitäisi tehdä.”

-Haastateltava B

Haastateltava C oli käyttänyt terveyspalveluita lähiaikoina ja hän koki, että lääkäristä oli saanut hyvin apua. Hänelle oli kerrottu mikä on vialla, mikä siihen auttaisi ja seuraava kertakin oli tiedossa.

Yksin asumisen haastateltava koki täysin normaalina asiana, mikä ei jännittänyt lainkaan. Hän odotti innoissaan, että pääsee asumaan yksin, jotta saisi oman rauhan, eikä ihmiset ympärillä häiritseisi häntä. Huono puolikin yksin asumisesta kuitenkin löytyi, kun asiaa tarkemmin mietti. Haastateltava koki, että joskus tulee hetkiä ja tuntuu ettei ole mitään ympärillä ja tästä johtuen olo tuntuu yksinäiseltä ja voi tulla paha mieli.

”Se on mukavaa koska siellä on vain yksi ei ole ihmisiä jotka häiritsee sinua.”

-Haastateltava C

”Ei mitään koska paljon esimerkiksi paljon mieli ja asiat huonosti mutta ei ole aina.”

-Haastateltava C

Hankalien asioiden ilmetessä haastateltava kertoi pyytävänsä apua omaohjaajaltaan. Toisena vaihtoehtona oli myös ystävä, joka voisi hankalissa tilanteissa häntä auttaa. Suuria hankaluuksia hän ei kokenut kuitenkaan itsellensä olevan ja Kelan kanssakin asiat hoituivat helposti ja hyvin.

Ystävien merkitys sekä ikävä omaa perhettä nousivat esiin jokaisen haastateltavan kohdalla. Ystävien merkitys näkyi myös vahvasti siinä, kuka ongelmatilanteissa heitä voisi auttaa ja kenen kanssa he viettävät vapaa-aikansa. Ikävän helpottamiseen jokaisen kohdalla oli samanlaisia tekijöitä, mitkä auttavat jaksamaan. Siihen tarvittiin joko omaa aikaa tai ystäviä.

Jokainen heistä kertoi osaavansa itsenäisesti hoitaa asiointia Kelan tai muiden vastaavien tahojen kanssa. Enimmäkseen terveystalveissakin saatiin tarvittavaa apua ja palvelua, lukuun ottamatta yhden haastateltavan huonoa kokemusta vastaanottokeskusajalta.

7.5 Kokonaiskuva

Viimeinen haastattelun osio sisälsi yleiskuvaa tilanteesta ja tulevaisuuden pohdimista. Siinä keskityttiin miettimään tulevaisuuden suunnitelmia ja kasaamaan yhteenvetoa millaista Suomessa on asua ja mitkä asiat ovat prosessin aikana olleet hankalia sekä mitkä asiat taas ovat olleet hyvin. Lisäksi kartoitin tekijöitä, jotka auttavat nuoria jaksamaan hankalina aikoina.

Haastateltava A kertoi tulevaisuudessa haluavansa opiskella lisää ja päästä töihin. Hän koki, että juurikin koulu ja opiskelu on ollut asioita, mitkä ovat onnistuneet prosessin aikana todella hyvin. Yleisesti haastateltava piti Suomea parempana paikkana asua ja koki asioiden olevan nyt hyvin, kun saa asua Suomessa. Lisäksi Suomi on kehittyneempi maa, joten asuminen täällä on myös helpompaa.

Haastateltavan mielestä hankalin asia on ollut se, että prosessi kestää niin kauan. Oleskelulupapäätöksiä joutui odottamaan pitkään, eikä nekään olleet tullut

sovittujen aikojen puitteissa. Yleisesti haastateltava painotti, että ongelmat ovat maahanmuuttovirastossa sekä vastaanottokeskuksessa, mutta niistä kun pääsee eteenpäin asiat muuttuvat paremmiksi.

"Siellä kaikki on semmonen vihollisia oikeesti. Oletko ikinä käynyt? Hyvä että et ole käynyt, se on ihan paska paikka."

-Haastateltava A

"Ärsyttää? Maahanmuuttovirasto. Ne ei kuuntele, ne ei ymmärrä tai ehkä ne ei halua ymmärtää. Ja prosessi kestää tosi kauan."

-Haastateltava A

Hankalina aikoina haastateltavaa eteenpäin auttaa jaksamaan toivo sekä hyvien asioiden miettiminen. Vaikka olisi asioita, jotka menevät huonosti tai ovat hankalia, niin joukossa on aina niitä hyviäkin asioita, jolloin täytyy keskittyä niihin.

"Semmonen toivo ehkä ja mmmm niiku se hyvä asia, jos sä mietit sitä se auttaa jaksamaan paremmin mmm joo semmosia vain. Jos on joku huono asia joka ei mee hyvin nii mmm sun pitää miettiä, että on niitä asioita jotka menee hyvin, se on vähän tylsä kyllä."

-Haastateltava A

Haastateltava B kertoi haluavansa opiskella lisää sekä päästä töihin tulevaisuudessa. Yleisesti ottaen hänen mielestään Suomessa on rauhallista asua. Haastateltava vertailee paljon olojaan kotimaansa ja Suomen välillä ja oli nyt iloinen, ettei tarvitse enää pelätä. Menneisyys kuitenkin painaa kovasti hänen mieltään.

"Täällä on rauhassa, täällä ei kukaan sano jotain huonoa, ehkä joskus sanoo mutta se ei ole niin huonoa, kun silloin minulle toisessa maassa."

-Haastateltava B

Haastateltava koki, että hankalin asia prosessin aikana ovat olleet perheasiat. Perhettä on kova ikävä, eikä hän voi tehdä asialle mitään. Perheasioihin liittyen hän koki, että yksinäisyys on joskus hankala asia ja se aiheuttaa itsessään vihaa ja surua. Hän kuitenkin kertoi löytävänsä asioista kuitenkin positiivisemman näkökulman mistä tarkastella ongelmiaan.

"Silloinki että jos asiat ei onnistu ja jotkut asiat on hankala esimerkiksi yksin on hankala ja sen jälkeen vähän vihainen ja surullinen, mutta tosin hyvin kun ajattelee, että pieni ongelma on ei kukaan häiritse sinua tai ampu sinua täällä ei niin."

-Haastateltava B

Oma rauha ja itsekseen miettiminen on yksi keino mikä auttaa haastateltavaa tietyissä tilanteissa jaksamaan eteenpäin. Myös uusiin ihmisiin tutustuminen ja uusien läheisten ihmisten löytäminen elämään saa aikaan paremman olon. Ikävään on haastateltavan mielestä myös sallittua itkeä ja hankalissa ikävätilanteissa on onneksi ystävä, joka auttaa.

Haastateltava C kertoi haluavansa kovasti opiskella, mutta ei vielä tiennyt lainkaan mikä olisi se hänen juttu ja mille alalle tulevaisuudessa haluaisi työllistyä. Yleisesti hänen mielestään Suomessa on kuitenkin hyvä asua ja koulu on ollut tähän mennessä paras asia mitä Suomessa on tapahtunut.

”Minä haluan opiskelija, mutta en tiedä mitä tapahtuu. Nytkin mä haluan opiskella, mutten tiedä mitä sitten tapahtuu.”

-Haastateltava C

Hankalia asioita olivat ahtaat asuintilat ennen kuin pääsi asumaan yksin. Omaa rauhaa oli hankala saada, kun huoneet olivat täynnä ihmisiä. Lisäksi hankalaksi asiaksi haastateltava koki sosiaalisen verkoston luomisen suomalaisiin. Hänellä olisi kovasti halua saada enemmän suomalaisia ystäviä, mutta ei tiedä kuinka heitä pystyisi lähestymään, sillä suomalaiset eivät puhu.

Tekijä, mikä auttoi haastateltavaa jaksamaan hankalissa asioissa eteenpäin, oli suurimmaksi osaksi oma rauha. Hän koki, että ongelmista ei voi puhua muille ihmisille, vaan asiat täytyy miettiä yksin ja itsekseen läpi, jonka jälkeen helpottaa. Haastateltava kuitenkin painottaa, että asiat olivat paljon hankalimpia alkuvaiheessa, mutta nyt asiat ovat jo paljon paremmin.

”Joo on, asiat on nyt paremmin.”

-Haastateltava C

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Vastaanottokeskukseen heijastuvien negatiivisten kokemusten taustalla voi olla monia tekijöitä. Suomeen saapuessa nuoret kohtasivat täysin oudon ja uuden maan, jonka mukana tulivat myös uudet tavat ja toimintamallit. Tämän lisäksi myös saapuminen Suomeen talviaikaan toi varmasti lisää kummastusta kaiken muun oudon rinnalla. Nuoret ovat kokeneet saapuessaan kulttuurishokin ja yksintulleina heidän taustallaan voi olla muitakin traumaattisia kokemuksia, mitkä eivät tilannetta ole helpottaneet.

Kaiken lisäksi kielimuuri vaikeutti saapumista entistä enemmän, joten ympärillä oli paljon tekijöitä, joiden myötä saattoi ahdistaa, pelottaa tai tuntua todella oudolta. Kaikkeen edellä mainittuun nuoret reagoivat jollain tavoin, ja tässä tilanteessa voisin uskoa vastaanottokeskukseen liitetyn negatiivisuuden olevan ainakin jollain tason kulttuurishokin reagointia. Lisäksi on tärkeää muistaa, että joskus negatiiviset asiat voivat vain olla asioita, jotka ovat outoja ja erilaisia mihin on tottunut ja siksi vaikuttavat huonoilta ja tuntuu ettei mikään onnistu niin kuin pitäisi.

Kuten Heikkilä on nostanut esiin, nuorilla on taustallaan kulttuurinen menetys ja he ovat menettäneet kaiken tutun ja tärkeän ympäriltään. Uuteen maahan saapuessa kohdataan jälleen uusi kulttuuri menetetyn turvallisen rinnalle, joten on epäilemättäkin selvää, että nuoret reagoivat kulttuuriseen menetykseen ja uuden kulttuurin kohtaamiseen jollain keinoin. Tässä tapauksessa yhdistäisin alussa ilmaantuneen negatiivisuuden juurikin kulttuurishokkiin, sillä nuoret pohivat kovasti mitä kotimaahan jäi ja mitä uudessa oli vastassa. (Heikkilä 2014, 17.)

Esiin myös nousi epätietoisuuden ja epätasa-arvon tuntemuksia, joista jäi huono muisto nuorille. Nuoret saapuivat Suomeen suuren maahanmuuttoaallon tienoilla, joten vastaanottokeskuksissa on voinut olla tungosta, työntekijäresursit voineet olla huonommat sekä prosessi on kestänyt ruuhkan vuoksi kauan. Uskon myös tämän olleen vaikuttava tekijä, etteivät nuoret ole kokeneet saavansa tarpeeksi huomiota tai ovat eläneet joistain asioista epätietoisuudessa. Vaikka tilanne ei ole ollut nuoria kohtaan reilu ja on aiheuttanut negatiivia ko-

kemuksia, niin on tärkeää muistaa, että tilanne ja siihen nopea ja oikeanlainen reagointi tuli myös suomalaisille yllätyksenä.

Kokemukset paranivat nuorten siirtyessä perheryhmäkotiin, mikä voi osittain olla yhteyksissä siihen, että nuoret alkavat sopeutua uuteen yhteiskuntaan yhä paremmin ja alussa oudoilta tuntuneet asiat alkavat jo tuntumaan tutummilta. Samoin asiat paranivat entisestään, kun nuoret saivat oman asunnon ja oman rauhan. Saapuminen tuntemattomaan ja asuminen muiden ihmisten kanssa samoissa huoneissa sekä epätietoisuus asioista loisi ahdistusta kenessä tahansa ihmisessä. Täyttä varmuutta on kuitenkin hankala sanoa, kuinka huonosti asiat oikeasti esimerkiksi vastaanottokeskuksessa olivat ja kuinka suuren painon kulttuurishokki kokemuksissa ottaa osakseen.

Yllättävin asia itselleni haastatteluissa oli, ettei heidän oma kulttuurinsa ollut niin suuressa asemassa mitä odotin. Asiasta ei myöskään haluttu paljoa puhua, vaan kysymyksiin vastattiin hyvinkin yksinkertaisesti. Jollain tavoin koin, että omaan kulttuuriin liittyvät asiat koettiin myös hiukan kiusalliseksi puheenaiheeksi. Saatujen vastauksien perusteella kuitenkin pystyi huomaamaan, että oma kulttuuri jätettiin taka-alalle ja uusi kulttuuri päästettiin valloille hyvinkin suuresti. Itse odotin, että nuorille oma kulttuuri olisi toiminut voimavarana hankalina aikoina, mutta paremminkin nuoret itse kokivat kulttuurinsa ongelmana uudessa yhteiskunnassa. Oma kulttuuri on nostettu kotoutumista tukeväksi tekijäksi, joten odotukset olivat sen takia suuremmat sen suhteen.

Gothóni ja Siirto kertoivat, että oma kulttuuri olisi mahdollisuus hengähtää ja palata mukavuusalueelle kaiken uuden ja oudon keskellä. Haastatteluissa kuitenkin ilmeni, että oma kulttuuri tuotti enemmän ongelmia kuin mahdollisuuksia hengähtää. Omaa kulttuuri ei haastattelujen perusteella kuitenkaan ollut yksi heidän tukevistaan tekijöistään, vaan tärkeämmäksi osoittautui sopeutua uuteen yhteiskuntaan ja jättää ongelmia tuottava mennyt kulttuuri enemmänkin taakseen. (Gothóni & Siirto 2016, 15.)

Ajatuksia myös herättivät vastaukset terveydenhuollosta ja niiden perusteella pystyi huomaamaan, että oleskelulupa on avain parempaan terveydenhuoltoon. Herättääkin paljon pohdintaa, että kielen opiskelu aloitetaan heti, sillä halutaan aloittaa kotouttaminen saman tien, mutta terveydestä ei niinkään piitata ennen

kuin on lupa jäädä varmasti Suomeen. Totta kai kaiken tämän takana on raha, mikä tilanteen ratkaisee, mutta pitkät odotusajat ilman asianmukaista terveydenhuoltoa voivat vaarantaa monen turvapaikanhakijan terveyden ja näin ollen tiedossa voi olla lisää kuormitusta ja ongelmia kotoutumisen edetessä.

Suomalaisessa kulttuurissa perhekäsitys sekä yleensäkin perheen ja yhteisön merkitys on hyvin erilaisessa asemassa kuin nuorten omassa kulttuurissaan. Suomalainen yhteisö kannustaa itsenäisyyteen, mutta omassa kulttuurissaan perhe voi olla pitkäänkin saman katon alla ja tekemässä päätöksiä. Tästäkin syystä nuorille on hyvin vaikeaa, etteivät heidän perheensä ole läsnä, vaan täytyy osata olla hyvinkin itsenäinen. Nuoret kokevat paljon tästäkin johtuen ikävää sekä kokevat olonsa yksinäiseksi ilman perhettä.

Perheen tehtävä on kertoa lapsilleen yhteiskunnan säännöistä ja normeista. Yksintulleiden kohdalla kukaan ei ole opettamassa heille kyseisiä asioita, eikä kukaan opasta heitä ympärillä olevaan. On vaikeaa hypätä nuorena iässä aikuisen saappaisiin ja koittaa selvitä kaikesta itse sellaisessa elämän vaiheessa, missä vanhempien tuki ja turva olisi vielä tärkeää olla läsnä. Haastatteluissa ilmeni moneen otteeseen huolta ja ikävää perheisiin liittyen, mikä on täysin ymmärrettävää. (Heikkilä 2014, 25.)

Perhe on ollut nuorille apu ongelmatilanteissa. Nuoret painottivat, että vain luotettaville ja läheisille ihmisille voi kertoa ongelmista sekä pyytää apua. Koska perhettä ei ole Suomessa, nuorten on erittäin tärkeää löytää ympärilleen luotettavia ja läheisiä ihmisiä, jotka tukevat hankalina aikoina. Nuorten mielestä työntekijätkään, jotka ovat heitä varten täällä auttamassa, eivät ole tarpeeksi läheisiä, että kaikki asiat voisi heidän kanssaan jakaa. Tästäkin syystä on erittäin tärkeää, että nuoret löytäisivät rinnalleen luotettavan ja läheisen ystäväverkon, jotta heillä vaativissa tilanteissa olisi läheistä ja luotettavaa tukea.

Ongelmaksi selvästi ystävien löytämisen suhteen on noussut, että suomalaisia on hankala lähestyä. Suomalaisiin voi päästä kontaktiin muun muassa koulussa tai harrastuksissa, mutta usein suomalaisilla on jo valmiina omat porukkansa, mihin on vaikea päästä mukaan. Kaiken lisäksi suomalaisten ajatus maahanmuuttajista voi olla milloin mitäkin. On hankala aavistaa, ketä uskaltaa lähestyä ja miten kukin suhtautuu maahanmuuttajiin, sillä valitettavasti rasismi on ollut

välillä liiankin läsnä. Rasismin pelko onkin varmasti yksi este, miksei jokaista suomalaista uskalla eikä kannata koittaa lähestyä.

Kotoutuminen ei ole ainoastaan tulijan tehtävä, vaan myös suomalaisten tulee sopeutua uusiin kulttuureihin, joita yhteiskuntaamme saapuu uusien tulijoiden mukana. Suomalaisilla on ollut hyvin kärkkäitä negatiivisia mielipiteitä maahanmuuttajien suhteen, eivätkä monetkaan osaa pitää uusia kulttuureja rikkautena. Asiaa täytyisi saada tuotua julkisuuteen enemmän positiivisessa valossa ja levittää kulttuuritietämystä suomalaisille rikkautena, ei uhkana.

Haastattelujen perusteella kaipaisin enemmän kontaktimahdollisuuksia valtaväestön ja maahanmuuttajien välille. Erilaisia hankkeita, tapahtumia, tempauksia tai muuta yhteistä tekemistä olisi mielestäni tarpeellista saada lisää. Katukuvassakin on nähtävillä liikaa omat porukkansa suomalaisille sekä maahanmuuttajille, joten siitäkin voi jo huomata, että verkostoitumiseen tulisi saada jonkinlaista puhtia, jotta porukat löytäisivät toisensa ja sekoittuisivat.

Oli kuitenkin mahtava huomata, kuinka suuri ja merkittävä asia koulu jokaiselle haastateltavalle oli. Nuorista pystyi huomaamaan motivaation opiskelun suhteen ja jokainen pitikin koulua parhaana asiana Suomessa. Opiskelu olikin ylivoimaisesti asia, joka kotoutumista tukevista tekijöistä nousi voimakkaimmin nuorista esiin. Kotimaassa koulunkäynti ei ollut mahdollista, se oli jätetty kesken tai se oli laadultaan huonompaa kuin Suomessa. Siksi haastateltavat olivat kiitollisia, että vihdoinkin saavat kunnolla oppia. Lisäksi koulunkäyntiin on vahvasti yhteydessä suomen kielen opiskelu, joka onkin avainasemassa kotoutumisen suhteen.

Rasilainen nosti esiin, että koulunkäynti ja kielen opiskelu auttavat nuoria osallistumaan yhteiskunnallisesti sekä parantaa nuorten sosiaalista asemaa ja identiteettiä. Samat asiat olivat vahvasti näkyvillä haastateltavien mielestä. Koulu nousi tärkeimmäksi tukeväksi tekijäksi ja jokainen nimenomaan koki, että opiskelu on avain hyvään tulevaisuuteen ja auttaa saamaan kielitaitoa, kavereita sekä tärkeitä oppeja elämään. (Rasilainen 2016, 5.)

Koulun lisäksi jokaisella oli vapaa-ajalla tekemistä ja ystäviä kenen kanssa viettää aikaa. Syrjäytymisuhkaa en siis kyseisten nuorten kohdalla pelännyt tai

nähty. Ystävyyssuhteiden luominen kuitenkin osoittautua vaativaksi, joten muiden pakolaisnuorten joukossa varmasti on myös niitä, joille syrjäytymisuhka voi olla ajankohtainen. Verkostoitumisen tärkeys tulee siis nostaa syrjäytymisenkin kannalta merkittävään asemaan.

Mielekkään vapaa-ajan toiminnan on yhdistetty auttavan pakolaisnuoria sopeutumaan yhteiskuntaan sekä parantamaan kielitaitoa ja löytämään uusia ystäviä. Harrastuksien avulla nuoret voivat onnistua löytämään oman paikkansa ja kokevansa kuuluvansa joukkoon. Haastattelujen perusteella harrastukset olivat mielekästä toimintaa ja saivat ajatuksia muualle, mutta huolenaihettakin harrastuksiin liittyen ilmeni. Osittain kävi ilmi, että harrastuksien kautta on hankala löytää uusia ystäviä, sillä suomalaisia on hankala lähestyä. Uutena joukkueeseen hyppääminen voi aiheuttaa sen, että valmiiksi luotuihin kaveripiireihin on hankala hypätä kesken kaiken mukaan sekä epävarmuus omasta kielitaidosta ja kuulumisesta joukkoon voi aiheuttaa täten syrjäytymisen tunnetta. (Heikkilä 2014, 26-27.)

Kotoutumisen tukeviin tekijöihin olin nostanut opiskelun, sosiaaliset verkostot, vapaa-ajan sekä oman kulttuurin. Jokaisen haastateltavan kohdalta voi todeta, että jokaisesta tekijästä jokaisella on jotain. Toinen asia on suuremmin esillä, kuin toinen, mutta koen tärkeäksi, että jokainen asia oli kuitenkin pienestikin osana elämää. Oman kulttuurin tärkeyden olisin halunnut nähdä hieman arvokkaammassa asemassa, mutta samaan aikaan ymmärrän nuorten tarvetta sopeutua uuteen ja koittaa unohtaa traumaattisia kokemuksiaan menneisyydestään.

Nuoret myös avoimesti kertoivat olevansa hyvinkin epävarmoja omasta kielitaidostaan. Epävarmuus itsestä on myös yksi osatekijä, miksi suomalaisia on hankala lähestyä ja ystäväsuhteita hankala luoda. Nuorten kannustaminen ja itsetuottamuksen kohottaminen olisikin asia, mitä ei saisi unohtaa. Jokaisella on jokin heikkous, mutta heikkouksia voi kehittää olemalla rohkea sekä luottamalla itseensä.

Kaiken kaikkiaan kotoutumisen käynnistymistä hidastavia tekijöitä olivat kulttuurishokki sekä kielimuuri. Asia kuitenkin oli korjattavissa ajan myötä. Perheen puuttuminen ja yksinäisyys olivat selkeästi mieltä painavia asioita ja sijoittuu

kotoutumista haittaaviin tekijöihin. Lisäksi ystävystyminen kantaväestön kanssa oli vaikeaa ja heidän kanssaan ei ollut tarpeeksi kontakteja ja yhteistä tekemistä, joka myös sijoittuu kotoutumista hankaloittaviin tekijöihin. Kotoutumisen tukevia tekijöitä kuitenkin selkeästi olivat jo olemassa olevat luotettavat ja tärkeät ystäväsuhteet, koulunkäynti ja motivaatio opiskeluun sekä mielekäs vapaa-ajantoiminta.

9 POHDINTA

Tavoitteenani oli selvittää, kuinka nuorten elämässä näkyy kotoutumista tukevia tekijöitä, sekä tämän avulla pohtia, kuinka kokemustiedon kautta prosessia voitaisiin kehittää. Tavoitteessani onnistuin, sillä haastattelujen kautta tekijöiden merkitys nousi hienosti esiin sekä samaan aikaan pystyi huomaamaan huolenaiheitakin. Mitään suurta ja radikaalia ei tullut kuitenkaan vastaan, mikä on hyvä.

Koskaan ei voi olla täysin varma, kuinka paljon vastauksissa oli pimitettyä tai kärjistettyä tietoa, mutta yleisesti ottaen koin nuorten vastaukset luotettaviksi ja asiallisiksi. Asioita on kuitenkin hankala lähteä kolmen haastateltavan voimin yleistämään, mutta näiden avulla sain käsityksen pakolaisnuorten asioista ja niiden sujumisesta.

Kaiken kaikkiaan jokaisen kohdalla nousi esiin samankaltaisia asioita, joten se toi vastauksiin luotettavuutta. Suuremmalla tutkimusjoukolla vastauksiin ja opinnäytetyöhön olisi saanut mahdollisesti laajemmin sekä kattavammin tietoa, sekä eri kansalaisuudet olisivat tuoneet vertausmahdollisuuden kansalaisuuksien välillä. Kolmen haastateltavan voiminkin kuitenkin onnistuin saamaan asioista kokonaiskuvan ja huomaamaan, että jokaisen kohdalla oli samankaltaisia positiivisia ja negatiivisia kokemuksia. Näiden perusteella voisi olettaa, että prosessissa on asioita, jotka onnistuvat hyvin, mutta myös asioita, joita tulisi parantaa.

Työskentelyn aikana mahtavinta oli varmastikin kuulla haastateltavan suusta kiitollisuutta, että minulla on aitoa kiinnostusta kuunnella heidän kokemuksiaan ja tutkia, miten asiat heidän näkökulmastaan ovat. Tutkimuksia ei kuitenkaan asiaan liittyen ole tehty paljoa, joten koin tärkeäksi kuunnella ja tutkia asiaa siitäkin syystä.

Oppimiskokemuksena työn tekeminen oli ainutlaatuinen. Kaiken kaikkiaan olen hyvin tyytyväinen omaan työskentelyyni enkä kadu ratkaisujani tai menetelmiäni. Sain aikaiseksi opinnäytetyön, mistä voi olla apua työyhteisökumppanille sekä tuleville pakolaisnuorille, mikä tekee mielestäni työstäni merkittävän.

Mielestäni olisi tärkeää tehdä ylipäätään enemmän tutkimuksia erityisesti haavoittuviin ryhmiin kuuluvien turvapaikanhakijoiden parissa. Jatkotutkimuksena omankin opinnäytetyön jatkoksi voisin nostaa tutkimuksen, kuinka yksintulleet pakolaisnuoret ovat Suomeen kotoutuneet, kun ovat asuneet maassa esimerkiksi jo kymmenen vuotta ja saaneet luotua itselleen tulevaisuuden polun mitä kulkevat. Tällaisen tutkimuksen kautta voisi selvittää, kuinka moni on onnistuneesti osa yhteiskuntaa selkeillä elämän päämäärillä ja kuinka moni on vetäytynyt omiin oloihinsa, eikä kotoutuminen ole onnistunut kaikista parhaimmalla tavalla.

Nykypäivänä saamme lukea uutisista päivittäin, kuinka erilaiset konfliktit ja ilmastonmuutoksen rinnalla kulkeva nälänhätä ajavat viattomia ihmisiä ahdistoon ja vaaraan. Tieto paremmasta elämästä jossain puolella maailmaa saa varmasti tulevaisuudessakin ihmiset pakenemaan vaaroja ja etsimään parempaa. Kriisipesäkkeitä on ympäriinsä ja koko Euroopan tilanne on muuttunut vuosien saatossa yhä monikulttuurisemmaksi. Maahanmuutto tulee olemaan päivä päivältä enemmän arkipäivää ja meidänkin Suomessa tulisi muuttaa ajattelutapaamme entistä avoimemmaksi ja hyväksyä, että maailma tulee muuttumaan.

LÄHTEET

Björklund, K. 2014. "Haluun koulutusta, haluun työtä ja elämän Suomessa". Yksintulleiden alaikäisten pakolaisten kotoutuminen Varsinais-Suomessa. Turku: Siirtolaisinstituutti.

Bloigu, K. 2014. Laittoman rajalla. Helsinki: BoD.

Gissler, M., Malin, M., Matveinen, P., Sarvimäki, M. & Kangasharju, A. 2006. Maahanmuuttajat ja julkiset palvelut. Helsinki: Työministeriö.

Gothóni, R. & Siirto, U. 2016. Pakolaisuudesta kotiin. Tallinna: Gaudeamus.

Heikkilä, E. 2014. Haavoittuvasta lapsuudesta ehjään aikuisuuteen. Turku: Siirtolaisinstituutti.

Helander, R. & Mikkonen, A. 2002. Ikävä äitiä... Ilman huoltajaa tulleet pakolaislapset Suomessa. Helsinki: Väestöliitto.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Keskinen, S., Rastas, A. & Tuori S. 2009. En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä. Tampere: Vastapaino.

Kuoppamäki, S. 2011. Poliisin ja Rajavartiolaitoksen turvapaikkamenettelyt ja viranomaisyhteistyö. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy.

Kuosma, T. 2016. Turvapaikka ja pakolaisasema. Kansainvälisen suojelun periaatteet. EU: Nordbooks.

Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386.

Lukkaroinen, R. 2006. "Muutos on pysyvä olotila". Helsinki: Työministeriö.

Maahanmuuton tunnusluvut 2016. Helsinki 2017. Euroopan muuttoliikenneverkosto. Viitattu 12.4.2018
http://emn.fi/files/1528/Tilastokatsaus_2016_FI_netti.pdf

Pohjola R. 2016. Nuorten maahanmuuttajien kotoutuminen -Etnografinen tutkimus kotoutumisen haasteista, mahdollisuuksista ja toiveista. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntapolitiikka. Pro gradu -tutkielma.

Rasilainen, L. 2016. Kotoutuminen kuntoon! Ehdotuksia kotoutumista tukevan koulutuksen parantamiseksi. Lahti: Vihreä Sivistysliitto ry.

Tanner, A. 2008. Poliisi ja maahanmuuttajat. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy.

Valtioneuvosto 2016. Valtion kotouttamisohjelma vuosille 2016-2019. Viitattu 12.4.2018

http://tem.fi/documents/1410877/2132296/Valtion_kotouttamisohjelma_vuosille_2016-2019.pdf/70415e54-52cd-4acb-bd76-d411f0dc5b94

Varjonen, S. 2013. Ulkopuolinen vai osallistuja? Identiteetit, ryhmäsuhteet ja integraatio maahanmuuttajien elämäntarinoissa. Helsinki: Sosiaalitieteiden laitos.

Vuosittainen maahanmuutto- ja turvapaikkaraaportti Suomi 2016. Helsinki 2017.

Euroopan muuttoliikenneverkosto. Viitattu 12.4.2018

http://emn.fi/files/1522/Politiikkaraaportti_FI_EN_final.pdf

LIITTEET

- Liite 1. Teemahaastattelun kysymyspohja
- Liite 2. Teemahaastattelun tukimateriaali
- Liite 3. Haastattelukutsu

TEEMAHAASTATTELU

Kulttuuri

1. Millaisia ihmiset olivat, kun saavuit Suomeen?
2. Kuunneltiinko sinua, jos sinulla oli sanottavaa tai kysyttävää?
3. Kuinka hyvin ihmiset ymmärsivät mitä halusit sanoa?
4. Mikä oli uutta ja vaikeaa?
5. Mitä mieltä olit uusista säännöistä ja tavoista?
6. Oletko saanut apua? Millaista apua olet tarvinnut? Millaisissa tilanteissa?
7. Miten olet pitänyt oman kulttuurin elämässäsi?

Osallisuus

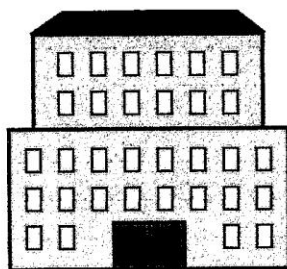
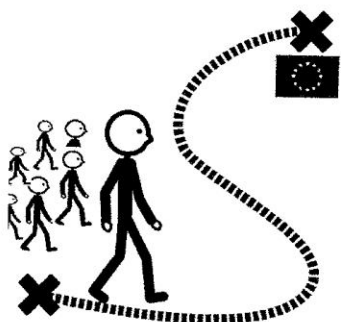
1. Miten osallistuit sinua koskeviin suunnitelmiin?
2. Tiesitkö, milloin tapahtuu uusia asioita esim. milloin siirryt vastaanottokeskusta ja mihin siirryt?
3. Millaista koulu ja suomen kielen opiskelu olivat alussa ja nyt?
4. Mistä olet saanut ystäviä? Mitä teet yhdessä ystävien kanssa?

Arjen sujuminen

1. Mitä teet vapaa-ajalla?
2. Onko sinun tarvinnut käyttää terveyspalveluita? Millaista apua sait?
3. Millaista oli muuttaa asumaan yksin?
4. Mitä hankalia asioita yksin asumisessa on?
5. Miten asiat tukien kanssa ovat sujuneet?
6. Keneltä kysyt tai saat apua hankalissa asioissa?

Yhteenveto

1. Haluatko mennä kouluun? Töihin?
2. Millaista on asua Suomessa?
3. Mitkä asiat olivat hankalia?
4. Mitkä asiat onnistuivat hyvin?
5. Mitkä asiat auttoivat sinua jaksamaan?

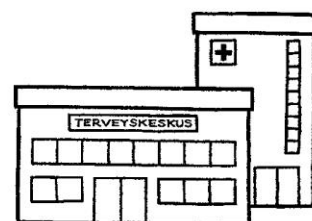
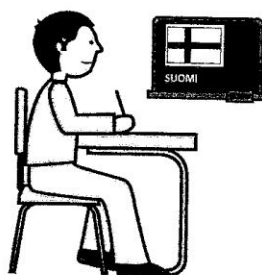
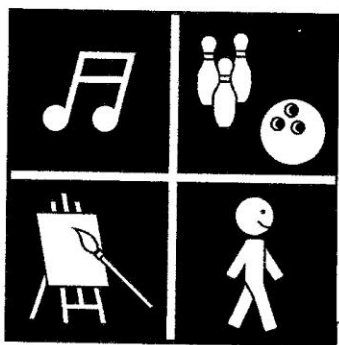
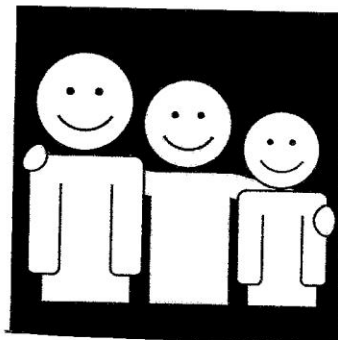
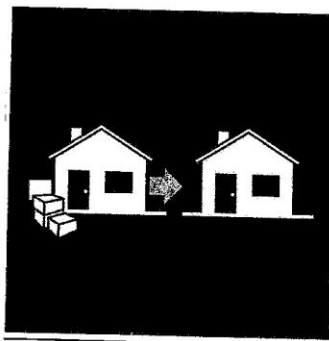
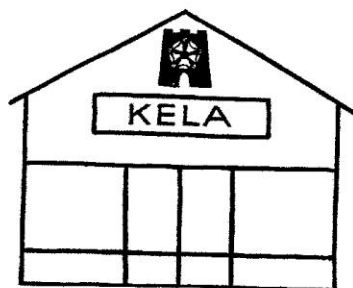
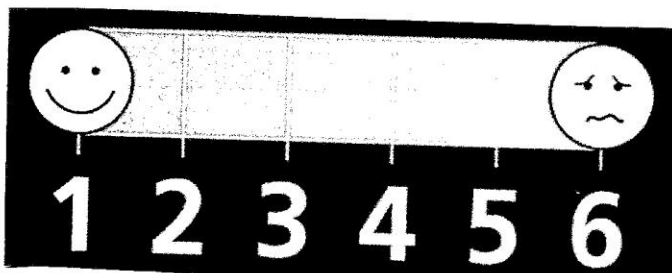
VASTAANOTTOKESKUS

RYHMÄKOTI

YKSIN ASUMINEN

Hei! Olen sosiaalialan opiskelija ja teen juuri päättötyötä. Työni aihe on tutkia millaista Suomessa on asua, kun on muuttanut tänne toisesta maasta.

Kysyn kysymyksiä esimerkiksi kouluun, harrastuksiin ja arjen asioihin liittyen. Helppoja kysymyksiä! :) Haastattelua ei tarvitse pelätä. Kukaan ei saa tietää mitä olet vastannut. Haastattelu kestää noin 1 tunnin.

Pidän haastattelut arkipäivänä kello 17.00 alkaen. Sopisiko sinulla 17.1. , 18.1. , 22.1. , 25.1. , 26.1. tai 29.1.? Ilmoita pian jos haluat osallistua!

Olisin tosi iloinen jos auttaisit!
Kiitos etukäteen!

Terveisin, Henna

